

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SIGURD JONASSEN

**»Vejen gaar min Tro
over Vesterbro«**

**ERINDRINGSSERIEN »FOLK FORTÆLLER« NR. 4
UDGIVET AF
FORENINGEN DANMARKS FOLKEMINDER
MAJ 1980**

SIGURD JONASSEN

**»Vejen gaar min Tro
over Vesterbro«**

**ERINDRINGSSERIEN »FOLK FORTÆLLER«
UDGIVET AF
FORENINGEN DANMARKS FOLKEMINDER**

Forord

Med et velvalgt citat fra Hostrups »Genboerne« kalder Sigurd Jonassen sine erindringer »Vejen gaar min Tro over Vesterbro«. Og for forfatteren blev Vesterbro den første station i tilværelsen. En periode der skulle vare i godt 30 år, og som tog sin begyndelse i Eriksgade den 19. marts 1900.

Sigurd Jonassens liv og arbejde kom til at forløbe i et miljø væsentligt forskelligt fra Vesterbro, men det er tydeligt, at dette miljø gav en ballast og dermed en social forståelse, der har præget forfatteren hele livet.

Efter konfirmationen i 1914 blev han sat i kontorlære og blev straks efter uddannelsen ansat i et større forsikringsselskab, hvor han efter næsten 50 års arbejde blev pensioneret i 1967.

Sigurd Jonassen er en repræsentant for en generation, som i et kort liv - set i historiens sammenhæng - har oplevet en fuldstændig omvæltning i de menneskelige livsbetingelser. Et liv der har givet mange erfaringer, som man bør lytte til.

I 38 år fungerede Sigurd Jonassen som redaktør af firmaets personaleblad. Ved fratrædelsen i 1967 skrev man bl.a.: - »Hans indlæg havde midt i al sagligheden en undertone af blid, til tider underfundig humor. Hans stilling til problemerne skærpedes gennem årene, hvor mange andre sløves. Han var mindre traditionel i sine sidste end i sine første artikler ... Han kunne spidde en situation på et pudsigt ord, - han kunne skabe en stemning gennem brugen af et par gammeldags vendinger ... «

Nu - 13 år efter - vil læseren kunne konstatere, at Sigurd Jonassen stadig mestrer kunsten.

Maj 1980

Henrik Ingemann

Hæftets illustrationer er tegnet af Erik Pålsson og lånt fra bogen »Af et firmas historie gennem 75 år«, skrevet af Sigurd Jonassen og udgivet i 1965.

Indholdsfortegnelse

	Side		Side
Vejen gaar min Tro over Vesterbro.	5	Jubilæum i firmaet	37
Barndommens gade	7	Gammeldags sælgere	38
Kvarterets handlende	8	Sproglæreren	39
Vesterbros hovedgade	9	En livsstilling	40
Gasbelysning og gadehandel	10	Når folk morer sig	41
Duften i Istedgade	13	Skovture	41
Gadenavne	14	»Satyr«	42
Dannebrogsgade	14	Ferie	43
Fra Storm P's jagtmark	15	De »levende« kinobilleder	44
Halmtorvet i ældre tid	16	Det blev succes	45
Lys og skygge	17	Fremragende film	46
Vesterbro-malere	18	Teaterminder	47
Skygebilleder	20	Mere fra forlystelselivet	48
Den gode skole	22	Radioens første tid	50
En ny tid begyndte	25	Anden underholdning	51
Havebrug og badning	26	Aviser og bøger	53
De store navne	27	Hjemmenes indretning	54
Huslægen	28	Opbrud fra Vesterbro	54
Hjemmets hygiejne	30	Nyttehaven	55
Da man samlede på samlermærker	30	Bogsamleren	58
På kontor i klunketiden	33	Fritiden	60
Når man skrev, stod man op	36	I alderdommens land	62

Sigurd Jonassen: »Vejen gaar min Tro over Vesterbro«.

1. oplag. 1000 eksemplarer, maj 1980.

© Foreningen Danmarks Folkeminder.

ISBN 87-87897-40-7

Sat med English Times og trykt hos:

Special-Trykkeriet Viborg a-s

Forlagsredaktion: Henrik Ingemann.

»Vejen gaar min Tro over Vesterbro«

De, der tilhører det slægtled, der var børn eller unge, mens vort århundrede var nyt, har oplevet en udvikling uden sidestykke i vor historie. Når man som den, der har skrevet teksten til dette hæfte, har haft sin opvækst og tilbragt de første 31 år af sit liv i et københavnsk forstads kvarter - Vesterbro - skulle man have mulighed for at kunne fortælle lidt om en tid, der var anderledes end den, vi nu oplever.

Efterhånden som man kommer op i årene, kommer barndomstiden for mange til at stå i et gyldent skær.

I de første år af et menneskeliv vandrer man rundt og lader synsindtrykkene hobe sig op efterhånden som de kommer og stuver dem ind i erindringens rummelige arkiv. De indtryk, man får i barneårene og den tidlige ungdom, skrives i sindet med farveløst blæk. Gennem mange år bliver papiret ved med at være hvidt, men så en dag bliver et stykke skrift læseligt et sted og senere dukker et andet stykke frem. Efterhånden samler brudstykkerne sig som et hele. Det føles som mystik, en stærk og uforklarlig følelse, der med alderen får større og større magt over én.

For mange vil en sammenligning mellem før og nu falde ud til fordel for »før«. Nok må det erkendes, at det materielt er gået uhyre frem, men samtidig må man beklage, at teknikken og det hæsblæsende tempo, og den måde på hvilken man nu om stunder stopfodres med verdens store og små, men næsten altid såre triste begivenheder, ikke mere tillader en så rolig udfoldelse af livskunst, som vore forældre og bedsteforældre trods langt større arbejdsindsats oplevede i deres tid.

De, der er unge i dag, har mulighed for at opleve et tidsskel - grænsen mellem dette og et nyt århundrede - år 2000. Tidsskellet for den slægt, der var børn og unge, mens 1900-tallet var nyt, faldt i virkeligheden først 1914. Da holdt en tidsalder op og en ny begyndte. Tidens ansigt før 1914 ligger så fjernt, at det for de fleste falder ind under begrebet historie. Kredsen af de mennesker, der oplevede, hvad der dengang skete, indskrænkes mere og mere. Det er veteranerne, der forlængst har passeret det, man tidligere kaldte støvets år, der er levende vidner om den tidsalder, der med 1914 gik i graven. Det var ikke lutter glæder, som de ældre af os kalder »De gode gamle dage«. Der var adskillige tragedier. Det kan

ikke nægtes. Alligevel syntes det som om tiden var ung - også fordi kampen, der førtes, var på en anden baggrund end nu, hvor målene er absolut materielle.

Det muntre billede af tiden, som vi ældre kan tænke tilbage på, er det ikke sikkert, at vor tids ungdom vil få, når den om en menneskealder eller mere skuer tilbage. Det kan være, at ungdommen, når den tænker tilbage på den tid, vi nu oplever, vil sige: »I havde det alt for godt. I havde ikke råd til at leve, som I gjorde. Nu er det os, der må betale gildet.«

Jeg anser det for en lykke at have fået lov til at leve i en periode, som jeg vil kalde den rette side af 1914. Verdenskrigens udbrud satte skel mellem før og nu og forandrede menneskers levevis - ikke på alle områder til det bedre. Mennesker dengang var om ikke mere lykkelige, så var de mere tilfredse, og der var mere hygge. Der levede heller ikke så mange mennesker som nu.

København var sammenlignet med hovedstaden i dag en lille by, men den var på vej til at blive en storstad. Rådhuset rejste sig klassisk og nordisk. Sporvognene elektrificeredes, og et enkelt automobil varslede de hyggelige, rødplyssede hestedrokkers snarlige død. Forfatteren Gustav Esmann holdt konferencer på Sommerlyst om prostitutionen for et publikum, der nød hans brændende indignation over de statsautoriserede letlevende piger, alt imens de drak en kop kaffe. I kunstnerkredse og i de gamle kulturhjem florerede samtalens kunst opfyldt som man var af tidens problemer, kunst og æstetik. Det var en fredelig facetteret tid, bornert og frisindet, overfladisk og alvorlig, højspændt idealisme, forfinet dannelse og vulgær levemandsmoral, klunkestil og skønvirke. Stigende udvikling, stigende velstand for handel og industri og en stormmarch fra det arbejdende folks side mod de velbjergedes forjættede land med dets similiudstyr og flotte livsvaner. Der var dog også andre klange. En kreds af behjertede mænd og kvinder fra Studentersamfundet satte et omfattende oplysningsarbejde i gang for også at gøre arbejderne delagtige i kulturgoderne. Der undervistes med lidenskab af unge idealistiske lærere, der ofte efter en lang arbejdsdag gav deres aftentimer gratis. Der spillede kammermusik i arbejdnernes forsamlingsbygninger, og det var vanskeligt at sige, hvem der var mest glade, de, der gav, eller de, der tog imod.

Barndommens gade

Den, der skriver disse linier, er født år 1900 i Eriksgade på Københavns Vesterbro. Eriksgade er den lille gade, der går fra nuværende Eskildsgade (i min barndom hed den Knudsgade) til Gasværksvej. Eriksgade var måske alt andet end hyggelig, men jeg synes alligevel, at Knudsgade var mere skummel med sine talrige bordeller og værtshuse. Det var på grund af prostitutionen, at gaden skiftede navn, men det hjalp ikke på miljøet. Først efter oktoberlovens ikrafttræden i 1906 forsvandt pigerne fra gaden og flyttede ud i det frie marked. De fleste blev i kvarteret. En del nedsatte sig i en nyopført ejendom i Istedgade, hjørnet af Lille Istedgade, og som straks fik øgenavnet »Oktoberstiftelsen«. »En stiftelse med stiftsdamer«, der grundlagde en tradition, som har domineret denne ende af Istedgade og stadig gør det.

Der var stenbrolægning i Eriksgade med store rendestene og ud for hver ejendom rendestensbrædter. Når vi legede i gården, kunne vi se, når der blev vasket i huset. Der strømmede i så fald blåt vand ud. Folk benyttede dengang blælse til vask, for at tøjet skulle få »en god grund«. Af vaskemidler kendtes kun soda og brun sæbe, eller det lidt billigere grøn sæbe. Tøjet blev i al fald snehvidt og duftede herligt af mors vask. Det var de riflede vaskebrætter, man stod og skrubbede tøjet på. Der var ikke megen trafik i gaden, hvor jeg boede. Vi kunne sagtens lege på kørebanen. De eneste vogne, der kom, var brødvognen, mælkevognen og ølvognen, som kunne høres på lang afstand, når de hårde hjul på vognene trukket af heste skrumlede hen ad brostenene.

Når brødkusken ikke så det, kunne man køre med, når vognen satte sig i bevægelse, idet man hagede sig fast til trinnet på bågenden, hvor kuskens stod, når han skulle lange ind efter brødet. På ølvognen hagede vi os fast på de nedhængende ølankre. Så var der endvidere trækvogne, som folk benyttede til at hente kul og koks på gasværket. Det var billigere selv at hente kul og koks end at købe brændslet i butikkerne. Trækvogne blev også benyttet til flytning af bohavet. Der var som oftest ikke mere, end hvad der kunne transporteres på en trækvogn.

Kvarterets handlende

Det var jævne mennesker, der boede i Eriksgade. Vesterbro har ikke som Nørrebro fået præg af arbejderkvarter til trods for, at der i sidegaderne kunne være både nød og slum. Selvfølgelig var der mange arbejdere, som boede her, men bydelen som helhed bar præg af bohømer, letlevende piger og forlystelsessyge, der fra hele byen søgte mod Vesterbro. Der er stadigvæk flere livlige forretningsgader, hvoraf Istedgade dog bærer prisen; desuden har Vesterbro været et forlystelseskvarter, hvor dansebuler og værtshuse har floreret.

I ejendommen, hvor jeg boede, var der i stuen en hørkramforretning, hvis indehaver, en ældre gråhåret dame med glatskrabet »frisure«, bl.a. solgte kartofler i »mål« - stort eller lille. Disse træmål er nu blevet museumsgenstande. Desuden handlede hun med spegesild, kål, porrer, gulerødder, petroleum, optændingsbrænde og ildtændere. Ved siden af boede en lappeskomager. I etagerne boede jævne arbejdere og håndværkere, der stred for at komme livet igennem. En ugeløn på 14 kr. var almindelig til opretholdelsen af en familie, men priserne var derefter: ½ pot mælk kostede 6 øre, ¼ pæl fløde 5 øre, 1 pilsner 11 øre. Jeg blev ofte sendt over i et lille brødudsalg overfor, hvor vi boede, for at hente for 3 øre fløde. Indehaveren var en lille mand, der lignede Gustav Wied. Konen var heller ikke stor, men trivelig. I brødudsalget havde man kopper stående med kogt fløde. Ved hjælp af en hornpind drejede han langs kanten af koppen for at flødens »skind« skulle løsne sig og hældte så det hele op i den medbragte flødekande. Wienerbrød kostede 4 øre, men der var også 2-øres wienerbrød eller rosenbrød til samme pris. 5-øres kager var store og fine med flødeskum og gelé. En rund smørkage beregnet til mindst 4 personer kostede 25 øre, og hverder var almindelige i modsætning til nu, hvor de som oftest kun fås Store Bededags-aften.

På gadens ene hjørne boede en spækhøker. Han var lige så kraftig som konen var spinkel. Han havde dejlig hjemmesmeltet fedt og en mager spegepølse, som man ikke ser i dag. Desuden havde han flæsk, der ikke var sejt, som det vi får nu. Flæsk var i øvrigt fattigmands-spise, hvad flæsk ikke længere er. Når man kom ind i opgangen, hvor jeg boede, lugtede der ofte af stegt flæsk med løg. Det var billig mad. Mad har alle dage betydet meget for Vesterbros beboere. Der kunne spares på andre

områder, men god mad ville man have. For en daler kunne der laves mad til en hel familie; undertiden var der nok til flere dage.

På gadens andet hjørne boede en urtekræmmer - en lille pukkelrygget mand med bakkenbarter og en enkelt tand i munden. Hos ham købte vi hver lørdag vore urtekramvarer, og i tilgift fik vi et stykke mandelsæbe og et kræmmerhus med bolsjer. Slap teen op, blev jeg sendt over efter 2 lod te. Kaffe var altid $\frac{1}{4}$ pund og en lille »gul«. Mor var tit ovre hos urtekræmmeren for at låne telefonen eller »Berlingeren«. Ganske vist holdt vi avis: »Dannebrog« hed den; senere da den avis gik ind, abonnerede vi på »Riget«, men det var begrænset, hvad der stod i disse aviser sammenlignet med »Berlingske Tidende«. Af anden lektüre husker jeg kirkens blad og »Kirkeklokken«.

Gammeldags viktualiehandlere (spækhøkere) og ismejerier er afløst af supermarkeder, og hvem kender i dag de såkaldte urtekramforretninger? (gammeldags købmænd). Hørkramforretninger er også et gammeldags ord. Ingen af dem er tilbage. Her handledes med klipfisk, spegesild i tøn-der, tovværk, petroleum og en gammeldags spegepølse med en ganske speciel smag. Desuden kunne man få fiskesenep, som butikken selv malede. Alle varerne havde den egenskab, at de udsendte en balsamisk duft.

Vesterbros hovedgade

Det var ikke Vesterbrogade, der i min barndom var Vesterbros hovedgade; det var Istedgade med sine talrige forretninger. Her kunne fås alt. Der var ikke mindre end 5-6 bagerier. Ikke brødudsalg men rigtige bagerier, der bagte store kryddere, franskbrød, sigtebrød, hveder og også kager. Der var to hørkramforretninger, hvoraf den ene, foruden spegesild og hvad der ellers hører til hørkram, også forhandlede »sutter« af plys og med cykeldæk som sål. Et fransk vaskeri og strygeri, som man kunne mærke på duften, tog sig af bl.a. manchetskjorter, der blev stivet og strøget. Man kendte ikke til vore dages strygefri skjorter. Der var adskillige spækhøkere og forretninger, der handlede med alt til koldt bord. En kaffeforretning var tillige noget af en porcelænsforretning, idet man ved køb af kaffe kunne erhverve kopper og tallerkener til et helt kaffestel. Ismejerierne solgte smør fra dritler. En papirhandler excellerede ved kon-

firmationstide i salg af telegrammer, som halvvoksne børn påtog sig at uddele formedelst de drikkepenge, de modtog, og når der var konfirmation, var folk rundhændede. En urtekræmmer havde et bud, der senere blev en berømt filmskuespiller, nemlig Ib Schønberg.

Deciderede ostebutikker var der adskillige af, boghandel, apotek, konditor, æbleskiveforretning og i øvrigt alt, hvad hjertet kunne begære. Spækhøkernes og slagternes forretninger var ofte fyldt til trængsel. Slagterbutikkerne var kendelige på det forgyldte oksehoved oven for butikken. Dyrekroppene hang uden for i store kroge. Når der var brug for det, tog slagteren en dyrekrop på nakken og parterede den på en træblok inde i butikken. Der var ikke kødhakkemaskiner, men derimod hakkeknive, der på en mere omstændelig måde ituskar kødet. På slagterens gulv var strøet savsmuld, og straks man kom indenfor i den kolde butik, kunne man mærke lugten af råt kød. Når kødet skulle sendes i byen, kom en slagtersvend med det på et trug, som han bar på skulderen.

Var der en kludekræmmer eller cykelsmed, som havde forretning i ejendommen, lugtede der i hele opgangen deraf, og var der en beværtning, hvoraf der var adskillige, var den arnested for støj og spektakel til langt ud på natten. Husene med nogle af de her nævnte forretninger, ligger der endnu, men menneskene er andre.

Gasbelysning og gadehandel

Der var gasbelysning på gaden. Gadelygterne blev tændt, når tiden var inde til det, af en lygtetænder med en lang stang med en speciel indretning til at tænde og slukke lyset med. Trods sit navn slukkede han også lyset, men aldrig helt. Der var en lille »vågekone«, som brændte hele dagen. Tændstikker havde man også. Det var billigst at købe dem i »tutter« og så have en strygeplade, der blev sat på tændstikstativet i køkkenet. På trappen var der også gasbelysning. Viceværten lukkede op for hele opgangen på een gang, så der lugtede af gas, indtil han havde været turen igennem fra kælder til kvist for at få lys på. Det var ikke bengalsk belysning, men kun et lille blus, så man lige kunne skimte trappetrinene. Man måtte føle sig frem til nøglehullet i entrédøren. Gaslugten gentog sig senere på skolen, når man vintermorgener skulle have lys, men her var der godt blus på.

I lejlighederne havde man petroleumsbelysning. Når man kom hjem efter mørkets frembrud, var det om at have tændstikkerne parat. Ravende sig frem med en tændstik gjaldt det om hurtigt at finde lampen, tage glasset af og få den tændt. Man måtte passe på, at den ikke osede, at lampeglasset nylig havde stiftet bekendtskab med en lampepudser, og at der var petroleum på lampen. Det var den travle husmoders pligt at passe petroleumslamperne. Man tændte normalt ikke, før det var helt mørkt, for at spare på den dyre petroleum. Det var et stort fremskridt i det huslige arbejde med indførelse af elektrisk lys i hjemmene, selv om den gammeldags hyggestemning med at holde mørkningstime, eventuelt med en åben kakkelovnsdør, dermed gik fløjten.

Men det største fremskridt var vel nok installationen af wc'er. Det var en virkelig omvæltning til det bedre, da den daglige gårdtur hørte op. Man husker den klassiske tegning af Fritz Jürgensen, hvor den pæne herre i slåbrok og med lang pibe lidt forpint banker på retiradedøren og siger: »Jomfru Stjernholm! Om forladelse at jeg afbryder Dem, men er De ikke snart færdig?« Tegningen og teksten giver i en nøddeskal situationen, som man et stykke ind i dette århundrede daglig kunne være udsat for at opleve. Fritz Jürgensens pæne herre var henvist til at tage naturligt og bramfrit på en affære, man nutildags omgås med større diskretion.

Fra vore vinduer i Eriksgade kunne vi se butikkerne i Istedgade. Om lørdagen lukkede de først kl. 23, og det blev sent for butikspersonalet, før de nåede hjem. Der skulle først ryddes op og gøres rent. Så blev lukketiden fastsat til kl. 22, kl. 20 osv. Vi forstod ikke dengang, hvordan man med den indskrænkede lukketid skulle nå at få købt ind, og nu, hvor butikkerne lukker kl. 14 om lørdagen, synes man, at en del romantik er gået fløjten. Det var så hyggeligt at gå på indkøbstur lørdag aften og se de oplyste butikker.

Der har alle dage været karakter over Istedgade, mere end over nogen anden gade i København - det skulle måske lige være Blågårdsgade. Der er eller rettere sagt har været noget parisisk eller sydlandsk over Istedgade. Når man kom hen i Istedgade en fredag eller lørdag aften, var der liv og glade dage. Fra Eskildsgade til Oehlenschlägersgade var der på den side af gaden, der vender mod Sønder Boulevard, en lang række trækvogne, der solgte alskens varer: æbler, pærer, appelsiner, ost, røgede sild, blomster, røgede ål og meget andet, om det så var plys-sutter. - »Sild er

godt«, - »De kan tro, det er lækre ål«, hørte man prangerne råbe. Handelen gik livligt. Carbidlygterne på vognene lyste og lugtede. I dagtimerne hørte man på gaden sælgernes råb: »Rejer er godt«. Gadehandelen gik i skarp konkurrence fra butikkerne, der fra deres oplyste vinduer søgte at trække folk til. Pengene var små, og børnenes næser blev ofte trykket flade mod spækhøkernes vinduer med alle lækkerierne. Og hvor der duftede af hjemmesmeltet fedt og andet godt. Mangen en fattig husmoder måtte sige til sine børn: »I må spise brød til lugten.«

Fredag var lønningsdag, og til den knyttede der sig mindre gode minder. Det var store aftener for beværtningerne, og mangen ugeløn blev drukket op. Konen stod undertiden uden for beværtningen for at se, når døren åbnedes, om far var derinde i det håb at få ham hjem, inden hele ugelønnen var drukket op. De sene timers klimaks var, når beværtningerne lukkede, og man hørte de støjende gæster vandre eller slingre hjem til kone og børn. På gaden så man gammeldags politibetjente med hjelme - rigtige basser - med hænderne på ryggen majestætisk skridende frem og nærme sig stedet, hvor der var brug for dem. Betjentene behøvede blot at skyde maven lidt frem, så skiltes masserne. Blev der for megen uro, blev slående argumenter taget i anvendelse. Men der var trods alt et godt forhold mellem politi og beboere. Selv de mennesker, det var gået lidt hårdt ud over, kunne ende med bagefter at sige tak, fordi de ikke blev taget med på stationen.

Duften i Istedgade

Blandt Vesterbros mange handlende var der også en del pantelånere. Her måtte folk gå den triste gang for at skaffe penge til maden eller til at sætte lidt ekstra kolorit på tilværelsen. På lånekontorerne afleveredes det totårnede sølvtøj, uret, overfrakken om sommeren eller en anden tøjbylt om vinteren - lagner, sengetæpper mv. »Onkel« lånte også på lotterisedlen.

Jeg husker også manden med ålene - »sandål« kaldtes de. Manden vandrede gennem Istedgade med sine ål, der var fanget i Gasværkshavnens mudder. Efter at være blevet flået, blev de rullet i sand. Manden besøgte ofte beværtningerne, hvor han praktkede de snavsede ål på mere eller mindre fulde arbejdere. Det var måske det eneste, familiefaderen kom

hjem med af ugelønnen foruden »kæferten«. Der var livligt i Istedgade. Sporvognene klemte og sælgernes råben lød. Om dagen kunne man være heldig at se brygger Carl Jacobsen i lyst tøj med en rose i munden gå gennem Istedgade på vej til Carlsberg.

Der var en egen duft i Istedgade. Når man en sommeraften kom fra Tivoli, var det ligesom luften stod stille iblandet lugte fra nogle af forretningernes åbentstående døre - spegesild, ost, æbleskiver i et sammensurium iblandet »duften« fra beværtningerne.

En særlig fest var det, når dampsprøjten kom kørende. Hestenes hove slog gnister mod brostenene, og det samme gjorde den blankpudsede dampsprøjte, hvor man under kørslen var ved at »fyre op«. En anden lyd, der vakte opsigt, var, når Lægevagtstationens vogn kom kørende, og man hørte det dumpe signal og så hesten i fuld fart mod ulykkesstedet. En tredje vogn med en underlig ringlende lyd var sygevoغن med de matte ruder, der skulle føre patienter enten til Blegdamshospitalet eller Kommunehospitalet.

Gadenavne

Der var ingen smalle steder dengang vore forfædre i forrige århundrede valgte navne til Vesterbros sidegader: Absalon, Saxo, Svend, Knud og Valdemar, Erik Lam samt Oehlenschlæger. Andre gader fik navne efter krigsminder: Isted, Helgoland, Mysunde, Sankelmark og Dybbøl. Også efter byer på begge sider af den nuværende grænse er gader blevet opkaldt som Flensborg og Haderslev. Knudsgade, der blev omdøbt til Eskildsgade, var efter ærkebiskop Eskild (Absalons forgænger). En gade blev opkaldt efter Reval (nu Tallin), der er hovedstaden i Estland. Byen blev grundlagt af Valdemar Sejr. En gade, der nu er nedlagt, fik navn efter Estland. Frihedsstøtten har givet anledning til opkaldelse af gader efter Colbjørnsen, Reventlow og Stampe, som alle gik i spidsen for landboreformen, der førte til ophævelse af den danske bondes stavnsbånd.

Dannebrogsgade

En gade, der har fået navn efter vort flag og som lever i bedste velgående, er Dannebrogsgade. En tilfældig forbipasserende, der boede i den-

ne gade, blev spurgt, om han var tilfreds med at bo her. »Ja, jeg er udmærket tilfreds med at bo her,« svarede han med overbevisning. - »Gaden her er både storby og provins på samme tid. Man behøver overhovedet ikke at bevæge sig udenfor, hvis man ikke vil. Der bor en udmærket jordemoder i den ene ende af gaden, og der findes et ligkistemagasin i den anden ende. Alt, hvad man har brug for mellem disse yderpunkter, kan man købe sig til i en af de mange forretninger, der er her«. »Og det er også en velhavende gade, trods de lidt triste huse,« føjede han til. »Se blot på de parkerede biler, når folk vender hjem om aftenen. Ganske tæt står den ene bag den anden. Og læg mærke til folks ansigter, når de går forbi. De har råd til et smil og et venligt nik. Folk er tilfredse her i Dannebrogsgade.«

Han var fuld af lovord. Ingen turistchef kunne bedre end han agitere for sin hjemegn.

Sådan var det ikke i min barndomstid. Da var Vesterbro præget af fattigdom, men er det ikke mere. Enkelte, der lider nød, skjuler sig her, men stort set er bydelen ikke til at kende fra fordums tid.

Fra Storm P's jagtmark

Mellem Sønder Boulevard og Dybbølsgade lå indtil midten af tyverne et stort område, der i daglig tale blev kaldt »Hansens Plads«. Der var her skudt et mærkeligt byggeri op med hestestalde, vognremiser og oplagspladser af forskellig art. En overgang var der også beværtningshave med lysthuse, keglebane, skydetelt, karrusel, gynger og vipper til børnene. Med »Hansens Plads«, som den var før området blev reguleret, forsvandt et stykke Vesterbro, som ikke kunne erstattes. Stemningen og minderne om de mennesker, som færdedes her, blev bl.a. bevaret af Storm P, som fik ideen til nogle af sine tegninger af de særprægede personer, som holdt til her. Siden år tilbage havde mange stalde, lagerskure, udhuse eller det nærliggende kvægtorvs høløfter været et yndet opholdssted for visse løse eksistenser, som bydelen dengang husede. Når disse fribyttere i løbet af formiddagen krøb frem fra deres skjulesteder, samlede de gerne på bænkene på Sønder Boulevard over for »Hansens Plads« for at vænne sig til dagslyset og samle mod til en ny dag.

Dette tilholdssted havde Storm P opdaget og aflagde det undertiden

besøg i årene omkring første verdenskrig. Han må have fundet det inspirerende at sidde på en af bænkerne i dette brogede selskab og lytte til deres mange gange mærkelige livsfilosofi. Når flasken havde været en omgang rundt, begyndte de som regel at udvikle en livsfilosofi, der ikke fulgte normale menneskers tankebaner. Og de havde bestemte opfattelser og meninger om dagliglivets foreteelser. Alle de personer, som Storm P udstyrede med fantasitøj og mærkelige navne, har han kunnet få inspiration til på bænkerne på Sønder Boulevard. Måske har også en »Dagens flue« første gang summet rundt i dette blakkede selskab.

Halmtorvet i ældre tid

Halmtorvet har i vore dage ikke nogen særlig god klang som følge af det liv, der her udfolder sig, især når mørket sænker sig over kvarteret. Halmtorvet og omliggende gader er blevet kendt for sine pornobutikker og hvad dertil hører. Det er blevet et sted, hvor der handles med følelser, og hvor pengene ruller.

Københavns gamle halmtorv lå oprindeligt på den nuværende Rådhusplads, men i forbindelse med den store udstilling i 1888 blev området ryddet, og man fandt en anden plads ved det nye kvægtorv, som fik navnet Halmtorvet. Her kørte bønder op fra omegnen og falbød hø og halm til byens vognmænd og fouragehandlere. Pladsen blev også anvendt til visitation af skraldevogne, til eftersyn af byens hesterosker og senere taxabiler. På sådanne dage var der særlig stor omsætning for sidegadernes småbeværtninger.

En forsvunden handelsperiode knytter sig til Halmtorvet. Den store kreatureksport under første verdenskrig og årene umiddelbart efter flerdoblede tilførslen af levende dyr til Kvægtorvet og de offentlige kreatur- og hestemarkeder. Når kommissionærerne havde brug for mange dyr til eksport, kunne det ske, at dyrene blev solgt - rækkevis.

Kreaturkommissionærerne var en speciel type handelsfolk, gerne iført bowlerhat og med sølv- eller guldbeslættede støk. De tog dyrene i øjesyn. Det øvede øje kunne anslå dyrets vægt og tilstand, og efter nogen tids vurdering faldt dommen. En fremstrakt hånd, der mødtes fra sælgers og købers side, var vidnesbyrd om resultatet. Man kunne tinge om prisen, men ikke efter at der var givet håndslag.

En af storkøberne i gullaschtiden 1914-18 havde fået navnet Berliner-Nielsen på grund af sin handel med Tyskland. Han var en typisk repræsentant for torvehandelens koryfæer. Når han kom bred og mægtig og med bowlerhatten trykket ned i panden, veg man ærbødigt til side. Så snart torvehandelen begyndte, gik han sin runde og udsøgte de dyr, han havde brug for. Når han havde gjort sine beregninger, henvendte han sig til den enkelte sælger, og med skrævende ben stillede han sig op foran ham og stirrede ligesom hypnotiserende på ham, hævede den højre arm, mens han nævndte en pris, der ikke tålte modsigelse. Var sælgeren tilfreds, behøvede han blot nikke og modtog så et kraftigt håndtryk. Efter at handelen var afsluttet, fik sælgeren ofte blot et udrevet blad fra hans notesbog, hvorpå de store summer var nedkradset, summer der straks var klar til udbetaling »henne ved kassen«, dvs. Banken, der havde filial på Kvægtorvet.

Desværre varede de gyldne tider ikke ved. Handelen gik ind i andre baner, hvor han ikke havde mulighed for at følge med. Han mistede hele sin formue og med den sin glorie som handelsfyrste. Han blev hurtigt en glemmt mand.

Lys og skygge

Vi boede med udsigt til Gasværksvejens skoles gård, hvor man hørte de legende og støjende børn. Der var her nogle få træer at se på, hvad der ellers ikke var mange af i brostenenes mangfoldighed. I gården legede vi langs med skraldebøtter og huse med tremmer for dørene. Vi spillede klink med nogle blyknapper, der anvendtes til arbejdsskjorter, »janter« kaldtes de. Der var også brandmandsknapper; de hed »brandmandsottere«. Pigerne nipsede og havde fine puder med nipsenåle.

Der var rotter i gården, og når man fangede dem i de opsatte fælder, fik man 10 øre pr. hale, når de blev afleveret på den nærliggende Svendsgades politistation.

Eriksgade var ikke nogen særlig spændende gade, men Knudsgade var værre. Her var der såkaldte korridorlejligheder. Mennesker boede i eetværelses lejligheder, hvor man fra den sandbestrøede trappe gik lige ind i den eneste stue. 3. sidesal stod der f.eks. på breve, som postbudet skulle

finde adressaten på efter først at have passeret en eller flere porte til sidehus eller baghus, hvis eneste udsigt var til andre triste lejekaserner.

Vesterbro-malere

Er der virkelig malere, der har kunnet finde motiver til deres malerier i Vesterbros stenørken? Ja, der er kunstnere, hvis blik er blevet opladt for de skønhedsværdier, der er at hente på ydmyge steder. Tager man udkanten af Vesterbro, - Søndermarken -, har en af tidens ypperste malere Erik Hoppe hentet nogle af sine bedste motiver herfra. Folmer Bendtsen har malet et billede fra Vesterbro: »Forår i Saxogade«, der stammer fra 1948. Af egentlige Vesterbro-malere erindres kun to, hvor Vesterbro er et bestemt led i deres produktion. Den første er Fåborg-maleren, Peter Hansen, den anden Søren Hjorth Nielsen. De har begge malet billeder fra den del af Vesterbro, der strækker sig fra Hovedbanegården til Enghave Plads og fra Sønder Boulevard til Vesterbrogade, der kan betegnes som det egentlige Vesterbro.

Peter Hansen bosatte sig i 1905 i København, hvor han fandt en lejlighed, der passede til hans demokratiske og folkelige indstilling. Det var en gammel villa, der var blevet stående på den grund, hvor Folkets Hus er blevet opført. Her malede han mange gode billeder: »Stoppestedet på Enghaveplads« både med og uden sporvogn. Det var den gamle, gule linie 3 i to etager, der kørte fra Strandboulevarden ad Nordre Frihavnsgade, Blegdamsvej, Blågårdsgade, Åboulevarden, H.C. Ørstedsvej, Enghavevej. Han har også malet et billede af to besofne mænd, der sidder på en bænk på Enghave Plads og lader spritten fordampe: »Sjovere på Enghave Plads« har han kaldt billedet. Istedgade ses tydeligt i baggrunden. Endvidere »Avislæsere«, hvor man ser folk stå og læse aviser på opslags-tavlerne, der var anbragt på plankeværket omkring de dengang bag stoppestedet liggende kolonihaver. Endelig et billede: »Legende børn« og »Pige med barnevogn« også på Enghave Plads. Et maleri af Peter Hansen er malet i Søndermarken i 1909 og viser kælkende ungdom. Maleriet er også blevet kaldt »Chaiselongen kommer«.

Professor Søren Hjorth Nielsen har udvidet vor forståelse for den maleriske skønhed af kolonihaverne i Københavns forstads kvarterer. Hjorth Nielsen kom til København fra Jylland i begyndelsen af tyverne og slog

sig ned i en kvistlejlighed i Oehlenschlægersgade, hvor han havde udsigt til en poesiforladt del af det København, han villé besejre. Et af hans billeder hedder: »Udsigt fra vindue i Oehlenschlægersgade«. I 1934 malede han Enghaveparken, og det har han gjort flere gange. En del af Hjorth Nielsens grafiske arbejder præges af socialt betonet menneskeopfattelse. Hans billedverden som grafiker har nær tilknytning til livet i storbyen, og ofte er det de dystre sider, der har sat hans fantasi i bevægelse. Livet i fattige kvistværrelser eller værtshusscener. Ideen til disse billeder stammer muligvis fra hans unge år på Vesterbro. Der har også været skønhedsværdier at hente på Vesterbro i malerisk henseende. Der er motiver nok. Det, det kommer an på, er de øjne, der ser.

Skygebilleder

En englænder har engang udtalt, at den ene halvdel af verden ved ikke, hvorledes den anden halvdel lever. Det liv, der blev levet på Vesterbro før første verdenskrig, kender kun de, der har boet der. Forskellige skribenter har i tidens løb påtaget sig at skildre livet i storbyernes slumkvarterer, som bl.a. har været medvirkende til, at dækket er blevet løftet.

De, der i særlig grad fik kendskab til forholdene på Vesterbro, var bydelens præster - »den sorte garde«, som de engang blev kaldt. Præsterne arbejdede blandt en befolkning, der befandt sig på livets skyggeside. En Vesterbropræst, som har gjort en betydningsfuld indsats i retning af en bedring af de sociale forhold, var sognepræst Richard Thomsen, der virkede i årene omkring første verdenskrig ved Gethsemane kirke i Dannebrogsgade. Han udsendte i 1916 en lille bog, som ikke kom i handelen, hvor han fortalte om nogle af sine oplevelser. I bogen, hvis titel var »Fra Vesterbros Fattigkvarter«, er skildret tilstande, som man ikke vil tro har været virkelighed så tæt ind på vor egen tid.

Færdedes man ad den livlige og elegante Vesterbrogade, tænkte man ikke på, hvad der gemte sig i dens sidegader, hvor man mødte en helt anden verden. Som dybe brønde uden lys og luft skar Absalonsgade, Dannebrogsgade og Saxogade sig ind i kvarteret overbefolket med et broget og vekslende gadeliv til følge.

Når børnene om morgenen og om eftermiddagen myldrede til skole, lød de klaprende træsko på trapperne, og der var en råben og skrigen på gaderne til langt ud på natten. Lirekassemanden satte undertiden yderligere liv i kvarteret. Nu må man ikke tro, at det udelukkende var drukkenbolte og skøger, der befolkede Vesterbro. I hundredvis af hjem blev der levet et arbejdssomt og smukt liv, hvor mand og hustru gjorde deres bedste for at skabe et så godt hjem for deres børn som muligt. Spisestuemøblementet manglede sjældent. Det blev ofte taget på afbetaling, og kunne man ikke klare afdragene, måtte man af med det igen.

Hustruerne mistede hurtigt deres skønhed og ynde. Fødsler og slid forvandlede dem ofte til ukendelighed. Manden bragte kun pengene hjem, alt andet måtte hustruen klare. Måske var hun efter endt skolegang som 14-årig kommet på fabrik og havde intet lært, der havde med børneopdragelse og husførelse at gøre. Efter 10 timers sløvende arbejde var hun

kun oplagt til at more sig. Måske blev hun gift inden hun var 20 og skulle holde sammen på et arbejderhjem. Når den første forelskelse var ovre, mødte hun måske ligegyldighed fra mandens side. Hun foretrak andre kvinder, kammerater eller de stærke drikkes selskab. Målet var fuldt, når en 17-årig datter kom galt af sted, eller der var problemer med sønnen. Ofte fik konen en skarp-tunge, blev gnaven eller ligegyldig med sig selv, ligegyldig med alt andet end netop dette ene - at holde den synkende skude oppe. Mange hustruer var hjemmets midtpunkt, og deres tilværelse kunne ofte betegnes som heltemodig. Manden satte sig selv på andenpladsen og manglede interesse for hjemmets anliggender. Den gang så kvikke og opvakte unge mand blev hurtigt sløvet og var oplidt i 40-50-årsalderen af for hårdt arbejde. Det begyndte med håbet om et lykkeligt hjem med godt udkomme, men livets virkelighed blev en anden. Allerede kl. 5 vintermorgener kunne man se lys i mange lejligheder, hvor der blev gjort forberedelser til dagens gerning. Først kl. 18 var det fyraften, og inden man nåede hjem var den 19. Der blev spist, læst avis, og så duede man ikke til mere. Kl. 21 var det sengetid. Om søndagen var der arbejde i kolonihaven, børnenes træsko skulle forsåles eller bagflikkes, eller cyklen skulle repareres. Søndagen blev ikke hviledag. Forholdene i den ene ende af Absalonsgade var ringe. Det var en mærkelig skæbnens ironi, at i den modsatte ende af gaden lå Den kgl. Skydebane, hvor kareterne kørte op til festmiddag med gæster fra bryllupper, der havde været afholdt i Holmens eller Frue kirke.

Skolegangen var børnene normalt glade for, men det fulde udbytte af den fik de ikke, fordi de ofte blev overanstrengte af arbejde. Uden for skoletiden var drengene undertiden ansat som mælkedrenge eller bydrenge. Tidligt om morgenen måtte drengene af sted til mejeriet, og så så man dem senere iført de blåstribede skjorter og med den karakteristiske jernkurv med mælkeflasker tage adskillige femtesale. I skolen sad de og kæmpede med søvnen. Andre havde plads på fabrik om eftermiddagen. Der var ikke megen tid til lektielæsning. Åndelige interesser var der hverken for forældre eller børn tid eller kræfter til at beskæftige sig med. Verden blev ofte de unge for stærk, og når de så samtidig blev spændt for sliddets vogn, blev de sløve for påvirkning i retning af at have andre interesser end dagen og vejen.

Vesterbro har forandret sig i tidens løb. Istedgade og omliggende side-

gader fra Hovedbanegården til et stykke hen imod Gasværksvej er i dag præget af pornobranchen. Her møder man narkotika- og alkoholproblemer, prostitution og kriminalitet. Tilflytning af elementer udefra har brugt Vesterbro som udgangspunkt for lyssky virksomhed. De store saneringer, som har fundet sted i denne bydel, har samtidig med meget godt også betydet, at de ægte Vesterbro-borgere er blevet færre og færre. Bydelen har langsomt skiftet karakter. Trods de ringe materielle vilkår, Vesterbro i tidens løb har budt sine beboere, har bydelen været kendt for sin menneskelige varme og sammenhold mellem beboerne. Det er dette miljø, der er ved at gå til grunde og med det mange livsskæbner.

Trods disse mørke udsigter har man lov til at håbe, at tidligere tiders fællesskab eller, om man vil, hjemstavnsfølelse blandt befolkningen på Vesterbro ikke helt vil gå tabt. Faren ligger også i, at Københavns såkaldte brokvarterer i den grad er vokset sammen med den gamle bydel, som man i fordums tid betegnede som »inden for voldene«, at man vel næppe i vore dage kan betragte dem som egentlige forstæder. Selv om Vesterbro i tidernes løb har skiftet både udseende og karakter, har bydelens beboere bevaret et vist særpræg. Det gav sig blandt andet udslag under den tyske besættelse, hvor slagordet »Istedgade overgiver sig aldrig« blev accentueret. Ånden fra dengang lever antagelig endnu, skabt som den er af den jævne borger fra sidegaderne, der gennem sin ukuelige livslyst og trods fattigdom og nød har været med til at give Vesterbro sit eget ansigt.

Den gode skole

Min første skolegang var i søndagsskole, som blev afholdt i Gasværksvejens skoles gymnastiksal, hvor der blev holdt børnegudstjeneste kl. 15. Her blev jeg placeret på en umagelig bænk uden rygstød. Benene kunne ikke nå gulvet. I gymnastiksalen gav alle de kære mennesker møde fra forstander til lærere og lærerinder, der havde påtaget sig den opgave at undervise i og forkynde kristendom for børn. Vi blev inddelt i klasser efter alderstrin, men hvor meget vi fik ud af undervisningen til at begynde med, er problematisk. Vi blev fulgt derhen af forældre og andre. Da vi blev større, kom vi frivilligt og gik efterhånden hjem med noget værdifuldt i tanke og sind. Der blev sået mangt et godt sædekorn af disse opfrende mennesker, der gav os deres søndags bedste tid.

Børnegudstjenesten blev indledt af forstanderen med bøn, skriftlæsning og salmesang. Senere kom »prædiken« af vor lærer. Vi lyttede intenst, når der blev fortalt om Josef og hans brødre, om Brylluppet i Kana og andre af Jesu undergerninger eller lignelser.

For mit indre øre kan jeg endnu høre talrige barnestemmer synge:

Ingen er så tryk for fare
som Guds lille børneskare

eller

Skulle vi vel alle mødes
Hist bag Jordanflodens brus
Med de frelste finde bolig
Evig i Vor Faders hus?

En sang med mere appel var:

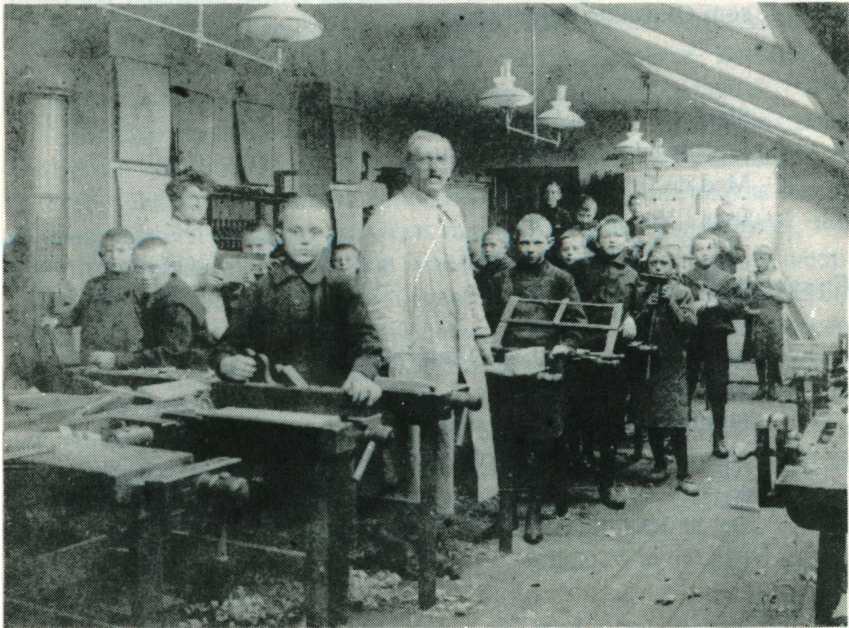
Kristi Stridsmænd! Ser I mærket
Vifter højt i sky!
Hjælpen er her, vi har sejren.
Næste morgengry. »Hold blot skansen,
se jeg kommer!«
Det er Jesu bud. Syng ham kækt som svar tilbage:
»Ja, vi vil o' Gud.«

Ved festlige lejligheder kom vor sognepræst på besøg og talte. Så sang vi undertiden stående: »Kongernes konge« eller Brorsons betagende vers: »Her står vi nu i flok og rad. Om dig vort skønne hjerteblad. Ak, hjælp, at vi og alle må i Himlen for din Trone stå.« Gennem forældremøder blev der skabt forbindelse mellem søndagsskole og hjem. Disse sammenkomster sluttede altid med den obligate kaffedrikning.

De store dage i søndagsskolen var bl.a. »Negermandens fødselsdag« - en sparebøsse i form af en neger, der med et nik sagde tak for de skillinger, vi lagde i bøssen. Endvidere var der juletræsfest med uddeling af appelsiner og andre godter samt »skovturen«, der i reglen gik til Søndermarken, hvor vi legede »røvere og soldater«. For mange vesterbroere var

Søndermarken et yndet udflugtssted, hvor man kunne spise sin medbragte mad. Turen kunne også gå til Korups Have eller de små familiehaver i Pile Allé.

Da jeg som barn kom i Gasværksvejens skoles gymnastiksal, tænkte jeg ikke på, at der skulle komme en tid, hvor jeg skulle befinde mig mindre godt dér. Da jeg var begyndt i den rigtige skole, blev der her givet un-

Gasværksvejens skole. Fra sløjdtimerne kom jeg hjem med spækbrædter og skamler af egen produktion.

dervisning i gymnastik under ledelse af en krigsassessor og en gymnastiklærer. Jeg kunne ikke slå vejrmøller, stå på hænder, slå kraftspring eller springe over hesten, hvad der godt kunne give mindreværdskomplekser.

Min skolegang begyndte i 1907 i Gasværksvejens Betalingsskole, som den hed dengang i modsætning til friskolerne. Skolepengene var 1 kr. om

måneden. Jeg begyndte i »filialen«, Absalonsgade 3, hvor der nu er socialkontor. En venlig lærerinde modtog en forknytt dreng. Jeg havde skoletasken med, ABC'en og en rød madkasse, hvorpå der stod »Velbekomme«, men appetitten var ikke særlig god. Året efter blev jeg flyttet til hovedskolen på Gasværksvej, hvor adskillige af lærerne gjorde et stærkt indtryk på os drenge. En af dem var den senere så bekendte tegner Herluf Jensenius, der underviste som vikar i dansk. Han havde os i sin hule hånd, ikke mindst fordi han også kunne tegne. Var der noget af det, der blev sagt, som vi ikke rigtig forstod, så fik vi det i nogle streger på tavlen. Vi fattede ikke helt, når der blev læst op af Johannes V. Jensens bøger, selv om vor lærer lagde sjæl i oplæsningen. Det var mere spændende, når vi selv fik lov til at læse scener af Ludvig Holbers komedier.

En ny tid begyndte

Vi havde tidligere boet i en 2-værelses lejlighed i Eriksgade. I 1909 flyttede vi til en 3-værelses lejlighed i Valdemarsgade, hvor en ny tid begyndte. Huslejen var 26 kr. om måneden. Valdemarsgade var »fin« den første halvdel, der var afspærret med bom. Der var her flere store villaer. På strækningen fra Matthæusgade til Istedgade var der også flere store lejligheder. Den ringeste del var fra Istedgade til Sønder Boulevard. Her boede jeg på hjørnet af Valdemarsgade og Istedgade. I Istedgade kørte linie 6. Det kostede 5 øre at køre en kortere strækning, 10 øre for en længere. Skulle man have omstigning, benyttede konduktøren et stykke blåt kridt til at skrive på billetten, hvor man var stået på for at den næste konduktør kunne se, om man havde ret til at stige om. Dengang var der i sommertiden såkaldte åbne sporvogne, hvor man rigtig kunne nyde sporgognsturen. Det var på den tid, hvor endnu »Hønen« kørte i Nørregade. Bussen forspændt 2 heste kørte på Strøget, og linie 12 også forspændt 2 heste kørte fra Højbro ad Købmagergade til Sørtorvet. Denne sidste kunne man selv som dreng standse ved blot at række hånden i vejret. Der var ingen faste stoppesteder.

Bilerne var så småt begyndt at komme frem, men man ventede ikke nogen stor fremtid af dem. Flyvningens første tid var også inde, og når der var flyvning på Kløvermarken, blev det annonceret ved, at Taxamotors droskebiler havde flag på, hvorpå der stod: »Flyvning«. Telfonen

var endnu ikke særlig udbredt, men så var der noget, der hed bybude, der var kendelige på deres mere eller mindre hvide lærredsjakker, som prydedes af et blankt poleret messingskilt, der bar et bogstav og et nummer. Bybudene havde faste stader på Strøget, bl.a. på hjørnet af Kongens Nytorv og Østergade, ved Storkepringvandet og ved Nytorv. Bybudene blev anvendt til at bringe små billet d'amours i byen, pantsætte eller indløse lommeure hos pantelånere og følge gamle damer fra teatret o.m.m. Bybudene pyntede i landskabet.

Havebrug og badning

På Sønder Boulevard var der marker. Vi børn benyttede om vinteren med sne bakkerne til at kælke nedad. Der var her skabt betingelser for den senere højhusbebyggelsen. Det sidste hus på hjørnet af Sønder Boulevard og Enghavevej blev kaldt »Blæsenborg«, fordi det lå så ensomt og stormomst. Længere ude ad Enghavevej ved Vestre Kirkegårds Allé var der skolehaver, hvor vi børn for første gang stiftede bekendtskab med naturens vidundere. Vi kunne lægge frø i jorden og se det gro under vore hænder. Vi dyrkede gulerødder, radiser og sommerblomster, og vi kunne om efteråret gå hjem med store græskar. En dygtig kommunelærer underviste os i jordens dyrkning.

Om sommeren gik vi i vandet i Gasværkshavnen. Man gik ad Sommerstedgade, som dengang hed Hartmannsgade. Navnet blev forandret, fordi der i gaden var forekommet et grufuldt mord. Derfra gik turen over Dybbølsbroen ind på kommunens søbadeanstalt. Vi rystede undertiden af kulde, når vi f.eks. i en temperatur af 11 grader i luften og 9 grader i vandet skulle afføre os vort tøj og ned ad ribberne begive os ud i det våde element på 3 fod. De mere dygtige, der kunne svømme, kom på 4 fod, og de særlige frivømmere tog udspringet fra den høje vippe på 9 fod. Mange mødte her for første gang det salte vand og fik den første lektion i svømning. Man fik et korkbælte om livet, så drukne kunne man ikke, men man kunne få sig en ordentlig dukkert af læreren, som holdt én i en stang med en løkken. Man kæmpede sig halvkvalt op og hørte gennem sine vandfyldte øren og munden fuld af saltvand kammeraternes hoverende grin.

3-fod-bassinet en sommerdag på kommunens badeanstalt.

Af fornøjelser var der biografteatrene, der nylig var dukket op. Det var i stumfilmens dage. Man sad på hårde klapsæder, mens filmen blev vist på det hvide lærred og en pianist hamrede løs på et klaver som ledsagemusik. Jeg kan endnu fornemme den særegne lugt, der var i biografteatrene i min barndom.

De store navne

En tidligere dansesal »Valkyrien« på Vesterbrogade blev omdannet til kirkesal. Det var Vesterbros navnkundige præst, A. Fibiger, der prædikede her og tordnede for sine bysbørn. Det var på hans initiativ og gennem hans arbejde, at Eliaskirken på Vesterbros Torv blev rejst og indviet i

1908 med deraf følgende samfundsgavnige virkninger. Sognepræst A. Figigers navn vil for al fremtid være knyttet til Vesterbro i kirkelig henseende. Ved den anden kirke, Sct. Matthæus kirke, prædikede provst T. Levinson - en fornem gejstlig. Han konfirmerede mig i 1914. Hans kapellan hed Just Christensen - i folkemunde kaldet »Dampsprøjten«, fordi han altid virkede så forpustet.

Vesterbro har alle dage været forlystelsernes centrum. Det følger vel af, at solen går ned i vest. Man begyndte med Tivoli, Scala, Tivoli Variete (»Kisten«, som den blev kaldt), senere Apolloteatret. Her optrådte i sin tid Holger Pedersen (kaldet »Gissemand«), Carl Fischer og Schiøler-Linck, og på Scala, i teatrets store dage: Carl Alstrup, Liva Weel, Amelie Kierkegaard, Oscar Stribolt, Olga Svendsen m.fl. Fortsatte man udefter, kom man forbi Figaro, der var dansesalon og i en årrække kaldt Palais de Dance, nu Valencia. Endelig sluttedes rækken af forlystelser i Frederiksberg Allé med Sommerlyst og Alleenberg, hvor der var optræden og alskens forlystelser både for børn og voksne.

Huslægen

Når der var sygdom i hjemmet, måtte lægen tilkaldes. Den gammeldags huslæge eksisterer ikke mere. En almindelig praktiserende læge i vore dage tager sig vel uden at forklejne nogen mest af almindelige lidelser. Hvis der er tale om noget ud over det almindelige, henvises som oftest enten til hospital eller specialist, hvad der naturligvis er i sin orden. Men der var nu noget hyggeligt over den gamle huslæge, der ligesom kom som ven af huset.

Da vor huslæge, som havde fulgt os barndommen igennem, på grund af tiltagende synssvækkelse måtte opgive sin praksis, var det med vemod, man modtog efterretningen om hans konsultations ophør. Han kunne til tider virke lidt barsk, men lærte man ham at kende, var han både en dygtig læge og et elskeligt menneske. Når der var sygdom i hjemmet, og man ringede ham op for at spørge, om han kunne komme, var svaret ikke fri for at være lidt afvisende: »Ja, jeg skal se, om jeg kan få tid til at komme over til Dem i løbet af dagen.« Kort efter ringede doktoren på døren. Han var i virkeligheden to personer i én - den ene, når der virkelig var fare på færde, den anden, når det ikke var så alvorligt. Var det ikke alvor-

ligt, gjaldt det blot om at berolige forældrene, og når doktoren efter en grundig undersøgelse havde erklæret, at det ikke var noget slemt, og ordren var givet, blev der ikke talt mere om sygdom. Så blev lægen menneske og ven, og han havde altid tid til en lille passiar. Undertiden fortalte han en lægeanekdote eller berømmede et maleri, som han havde set på en af sine Italiensrejser. Når han så forsvandt ned ad trappen fløjtende og med sin baskerhue på sned, var al ængstelse borte. Der var tryghed i de stuer, han forlod.

Men doktoren var også en anden person, og det var, når der var fare på færde. Så var tonen kort, knap og befalende. Alle blev kaldt på dækket til kamp, og doktoren overtog kommandoen. »Jeg kommer igen i morgen,« lød det. Og så glæden bagefter, når livet var sikret og sygdommen overvundet - ikke den triumferende glæde, men kunstnerens glæde over værket, der var lykkedes. Det var en af de sidste huslæger af den gamle skole, sikker i sin diagnose og omhyggelig i sin behandling.

Hjemmets hygiejne

Hygiejne er et begreb, der er blevet vidt forskellig bedømt gennem tiderne, og hvordan vore forfædre bar sig ad med at holde sig rene, ved vi ikke meget om. Men når f.eks. 2 eller 4 personer bor i en 2- eller 3-værelses lejlighed, har det antagelig været så som så med renligheden, når der i lejligheden kun var en koldtvandshane og tilhørende afløb. I fortidens soveværelser hørte det til møblementet at have en servante med marmorplade, hvorpå der var anbragt vandfad med tilhørende kande, og under marmorpladen et skab til natpotte. Andre steder var det blot et stativ med vandfad og vandkande. Det var så blot at hælde vand op i vandfadet og vaske sig med svamp eller vaskeklude - etagevask. En gang om ugen måtte en zinkbalje frem, så børn og voksne kunne få en mere grundig afvaskning. Der var naturligvis varmtvandsbadeanstalter - Vesterbros Badeanstalt eller Badeanstalten København. Sidstnævnte sted kunne man både få dampbade og/eller et rigtigt karbad, men det var jo lidt halvdyrt for familien, så man måtte klare sig på anden måde. Et særlig baderaffinement kom frem i århundredets første år i form af et styrtebade-apparat med tilhørende voksdugsbalje til opsamling af vandet, men det var ikke fri for at sprøjte en del, hvad enten afvaskningen foretoges i køkken eller soveværelse. Hvis man var syg, behøvede man derimod ikke have besvær med hverken badekar, sæbe eller varmt vand. Det hele kunne lejes på Vesterbros Badeanstalt. Badekar, et badelagen, fire håndklæder og varmt vand kunne lejes for en pris af 5 kr. Det hele blev kørt lige til døren på en trækvogn.

Da man samlede på samlermærker

Da jeg var 12-13 år gammel, samlede jeg på samlermærker. Det var et dengang kendt litografisk etablissement Andreasen & Lachmann, Hestemøllestræde nr. 6, der var ideens ophavsmand. Både børn og voksne havde fået samlermanien i blodet. Det begyndte småt med et par mærker, som visse firmaer gav i tilgift ved køb af varer. Lidt efter lidt kulminerede manien med at samle på disse mærker, akkurat som man samler på fri-

Fra min samling af samlermærker.

mærker. Foran firmaets domicil var der dagen igennem ungdommelige samlere, som handlede og byttede samlermærker. Og firmaerne, der udsendte disse mærker, blev bestormet af samlere for at få fat i de eftertragtede mærker. Det skulle være ægte A & L samlermærker. Produktionen af samlermærker steg over al forventning. Samlermærket var forløberen for senere tiders mærkater, men fremstilling af disse var ikke sat i system som med A & L samlermærker. Man udsendte fra dette firmas side en 14-dags publikation i abonnement, hvor der fulgte samlermærker med. Nogle betragtede samlermærkemanien som en form for sindssyge, der dæmrer i barnlige hjerner.

I september 1913 blev der afholdt en samlermærkeudstilling i København. Man anbefalede børn og unge at indsende deres samlinger, og der blev udsat forskellige præmier, herunder 10 pragtalbums til samlermærker. Jeg indsendte min samling og fik et præmiealbum for en velordnet samling. Jeg våger over dette album med pietetsfølelse, og hvem ved, hvordan skæbnen vil blive. Måske vil dette album engang, længe efter at jeg har forladt denne verden, komme på auktion hos Sothesby i London som en af auktionens store sensationer, så sjældent tror jeg det er.

I stille timer tager jeg mit samlermærkealbum frem, og så fortæller det bl.a. om firmaer, hvis navn blev banket ind i min bevidsthed. Mange af mærkerne er rene kunstværker. Mærkerne fortæller også om begivenheder, der forlængst er blevet historie. Der er f.eks. et mærke fra 1912 til minde om Georg Carstensen, Tivolis stifter, i 100-året for hans fødsel. Der er en hel mærkeserie om Zoologisk Have, der er et mærke om Herning, der blev købstad i 1913 med opfordring til at besøge hedens hovedstad. Der er to mærker fra 6. marts 1913, da der i Odd Fellow-Palæet i København blev afholdt kunstnerkarneval. Et mærke om Cunard Linien og et om Skandinavien-Amerika Linien, der fortæller, at Danmark havde direkte dampskibsforbindelse med Amerika. Politiken havde et samlermærke, som fortalte, at der her var små annoncer til 2 øre pr. ord. Man kunne få ægte russiske cigaretter, Trojka no. 3, 15 øre for 10 stk., no. 4 kostede 10 øre for 8 stk. Tivoli havde 70 års fødselsdag 1913. Dalsgaards kaffe handlede i en forretning på Højbro Plads i en dengang kendt forretning. Mærkerne viser Absalon, der stiger ned fra sin hest for at nyde en kop kaffe. Sådan kunne jeg fortsætte. Lad folk så blot have kaldt samlermærkemanien for galskab. Den har bragt samlerne megen glæde.

På kontor i klunketiden

Når man i det Herrens år 1914 havde tilendebragt sin skolegang, og der ikke var råd til yderligere uddannelse, gjaldt det blot om at få en plads, så man kunne begynde at tjene til livets ophold. Jeg husker det som det var i går - de lange minutter i firmaet, hvor jeg havde søgt stilling, da jeg sad i angst og bæven yderst på en stol og ventede på audiens hos den høje chef, som holdt min fremtidsskæbne i sin hule hånd. Jeg var blevet konfirmeret den 29. marts 1914, og 2. april kom der et brev om, at jeg kunne tiltræde straks som kontorlærling. Brevet kom tidligt om morgenen, så jeg nåede firmaet til kontortidens begyndelse. Læretiden varede 3 år. Jeg blev ansat på et forsikrings- og handelskontor, hvilket ikke var usædvanligt i de dage. Virksomheden havde agenturer for danske og udenlandske firmaer. Man havde brug for et ungt menneske, som kunne anvendes til lidt af hvert. Det blev mig.

Dengang tænkte man ikke på interessant arbejde, demokrati på arbejdspladsen og betryggende fremtid. Begyndelseslønnen var 20 kr. månedlig. Kontortiden 9-17½ - også om lørdagen. Efter den 3-årige læretids afslutning havde lønnen sneget sig op til 75 kr. månedlig. Når man i gamle dage ville gå kontorvejen, var det afgørende at have en pæn håndskrift, da man fortrinsvis betjente sig af pen og blæk. Noget af det første, der blev pålagt mig, var at rense blækhusene om morgenen og sætte nye penne i penneskafterne, som nogle af de overordnede, når de ikke skrev, havde bag øret. Endvidere skulle jeg sørge for, at der altid var tændstikker i chefens tændstikholder. På kontoret var der skrivemaskiner - modeller der i dag ville blive betragtet som oldnordiske. Remington og Adler var de mest almindelige. Smiths Premier var »sidste skrig«. Om morgenen måtte jeg også børste skrivemaskinernes taster, så de fremtrådte rene og pæne.

3 aftener om ugen skulle jeg gå på Købmandsskolen. Undervisningen her fandt sted efter kontortid, og jeg var først hjemme kl. 22½. Det var alt, hvad jeg kunne klare, idet der også skulle være tid til forberedelse af lektierne.

Kontorlærlingens arbejde blev ofte afbrudt af byærinder af forskellig art. Det var ikke udelukkende stillesiddende arbejde, en lærling dengang var beskæftiget med. Hvis man var af den tro, at man blot skulle sidde

Et hjem, Valdemarsgade, 1910.

ned og skrive, troede man fejl. Lærlingen blev brugt til lidt af hvert - lige fra at hente varmt wienerbrød til damernes formiddagskaffe og til at hente bajerske pølser og røgede sild i en nærliggende viktualieforretning til mine foresattes frokost. Endvidere blev jeg ofte sendt i byen efter varm mad på skoleskibet Constance, der lå fortøjet ved Holmens Bro. Her var både restaurant og salg af varme retter »ud af huset«. Biksemaden var en specialitet, når frokosten skulle bestå af noget lækkert. Kokken havde biksemaden som en stor blok, han skar et stykke af og lagde det på stegepanden, kastede biksemaden et lille stykke i vejret og greb den igen. Biksemaden både smagte og duftede godt. Som de rigtige kontorister havde jeg alpakkajakke på for at spare på tøjet, så den gode jakke ikke blev alt for hurtig slidt, men når jeg skulle i byen, måtte jeg skifte.

Når man skrev, stod man op

Hvis en kontorist, der havde skrevet med fjerpennen, stod op af sin grav for at se kontorerne fra omkring 1914, ville han sikkert kunne kende dem igen fra sin egen tid. Der var en helt Dickensk stemning over dem. Det gjaldt også kontoret, hvor jeg var ansat. Der var ikke strømlinede kontormøbler med indstillelige ryglæn. Når man skrev, stod man op. Det

knæb for mig at nå op til skrivepulten. Der var så en skammel, som jeg måtte sætte foden på, og med den som trinbræt svingede jeg mig op på en af de såkaldte skruestole uden ryglæn - efter først at have foretaget en karruselturn for at få stolen i passende højde til skrivepulten.

Kopiering af breve blev først foretaget ved hjælp af våde klude, senere ved at brevet blev lagt i en presse med fugtigt tyndt kopipapir, hvorved sværten fra farvebåndet på skrivemaskinen gik igennem på det tynde papir. Ved hjælp af denne kopimaskine kunne brevene hurtigt blive kørt igennem de to valser med tyndt papir, og så var brevet kopieret. Bagefter, når kopipapiret var tørt, klippede man kopierne fra hinanden og satte dem på plads i brevordnere. Når brevene var lagt i kuverter, og kuverterne var frankeret, gik det af sted til posthuset.

Efter første verdenskrigs afslutning kom der et vist skred i udviklingen, så meget kontorarbejde efterhånden blev udført af maskiner, men det var først i trediverne det rigtig begyndte. Først de såkaldte Adremamaskiner. Senere hulkortanlæg (Powers) og helt frem til vore dages elektroniske databehandlingsmaskiner og magnetbånd. Det er det mest utrolige, der i vore dage kan udføres på kontorteknikkens område. Kontoristerne i deres alpakkajakker er blevet afløst af folk, der næsten skal have ingeniøruddannelse for at kunne forstå sig på nymodens kontormaskiner.

Jubilæum i firmaet

Firmaet, hvor jeg var ansat, var stiftet 1890, og 1. april 1915 kunne det fejre 25 års jubilæum. Det blev ikke fejret på anden måde end ved, at der blev udbetalt personalet et jubilæumsgratiale på en måneds gage. Jeg havde dengang 30 kr. om måneden, og jeg var meget stolt over at kunne komme hjem med 6 flunkende nye ti-kronersedler. Et halvt års tid efter inviterede firmaet os post festum til souper og bal på Langeliniepavillonen. Festen fandt sted den 2. oktober 1915 kl. 8 (20) præcis. Adgangsbilletten lød på kr. 6,50 + garderobe 20 øre. Udgiften blev afholdt af firmaet. Derimod ikke udgiften til festdragt, som jeg måtte leje. Vi måtte skynde os fra kontoret, der først lukkede kl. 17½, for at vi kunne være præcis til festen. Vore chefer var ikke med, men de fik under festen nogle rungende hurraer, som de desværre ikke hørte.

Gammeldags sælgere

Inden for den virksomhed, som jeg kom til at tilhøre, var der foruden kontoristerne en type mennesker, som også har været ude for en stor udvikling. Jeg tænker her på tidligere tiders agenter. Hvad enten disse solgte varer eller forsikringer, trampede de ud ad støvede landeveje eller fik deres tøj blankslidt af tredieklases-kupeernes hårde træsæder. Undertiden havde agenten gummiflip på, den skulle hverken vaskes eller stryges, blot tørres af med en våd klud. Han havde ofte cykleklemmer om cheviotsbuksernes smalben - men han havde fremtiden i sin sorte voksdugsmappe og på tungen. Han talte med forslidte landmænd om alverdens herligheder fra postordrekatalogets slaraffenland og med tjenestedrenge om alderdomsopsparing og livsforsikringsbeskyttelse. Han ville det bedste, men mødtes med mistillid.

De nylonskjorteklædte mappebæreres armé, som i vore dage kører rundt i flotte biler, havde en fortrop af agenter, der sloges som terrier for deres sag. Folk trak som regel på skuldrene af dem, og de måtte undertiden kæmpe en hård kamp for at opretholde tilværelsen. Den såkaldte »lille agent« kunne på sin vej gøre den erfaring, at Nero levede endnu. Undertiden i en hvidjakket ismejerists skikkelse. Efterhånden vænnede man sig til disse omstrefjende folk og fandt dem ligefrem nyttige. Man fandt, at de undertiden havde ret, og at det slet ikke var så dumt at være livsforsikret, at få en kagebog eller have en symaskine. Årene svandt. Gummiflippen, der aldrig skulle vaskes, sprak. Det blå cheviotstøj blev mere og mere blankslidt og den sorte voksdugsmappe skamferet, men så var der også banet vej for en ny generation af sælgere.

Når man som ældre tænker på tidligere tiders sælgere eller agenter, kan man trods alt ikke lade være med at føle en vis veneration for dem. Firmaerne, der har benyttet dem, er ikke særlig stolte over bekendtskabet, og de forvises derfor ofte til glemslens mørke. Trods deres brist udførte de dog et pionerarbejde. Det er ikke deres metoder, men deres flid man er imponeret af. De vandrede fra dør til dør og kom derved til at tilhøre de ømme fødders brigade - men de havde dette: »Sesam luk dig op« og var klar over, at var der ikke ligefrem guld i dynger for deres fødder, så var der i hvert fald sølv. Sammenlignet med en ny tids sælgervirksomhed, kan man i dag kun sige: »Ak hvor forandret«.

Sproglæreren

Når man var udgået fra en kommuneskoles 7. klasse i 1914 selv med flidspræmie i form af et ur, var det dog begrænset, hvad man havde af kundskaber til at kunne klare sig med i erhvervslivet. Så det blev adskillige år på Købmandsskolen i diverse fag: dansk, regning, skrivning, bogholderi, handels- og veksletret og ikke mindst sprog - tysk og engelsk. Jeg mente, at det var bedst for at pynte på kundskaberne at få nogle timer privat hos en lærer, og her fik jeg i mine yngre år kontakt med en sproglærer fra Købmandsskolen, som var villig til at give mig privatundervisning formedelst 4 kr. i timen. I hans bolig gav han mig undervisning i hovedsprogene. Han boede i en beskedent to-værelses lejlighed i de såkaldte Byggeforeningshuse ved Søerne. Hans ene stue var møbleret med et skrivebord, et bogskab og et bord med 4 stole med runde rygge. I det andet værelse - hans sovekammer - var der en chaiselong og et klædeskab. Han havde én passion. Han røg stærkt, og når jeg efter endt undervisning forlod hans stue, lugtede mit tøj længe efter af tobaksrøg.

Denne sproglærer skulle få betydning for mig på anden måde end bare gennem at undervise mig i fremmede sprog. Han åbnede mine øjne for, at der var en verden uden for Verona og ansporede mig til at lægge alle evner og kræfter i mit arbejde og i min uddannelse, så jeg kunne nå så langt som muligt frem på livsbanen. Foruden at undervise i sprog havde han værdifulde menneskelige egenskaber, idet han forstod at sætte noget i gang i et ungt sind. Hans bogskab indeholdt ikke nogen særlig stor bogsamling, men de bøger, der var, havde kvalitet. Der var flere huller i bøgernes rækker, eftersom han betragtede det som noget af en mission at få sine elever og andre interesseret i litteratur. Derfor lånte han gerne sine bøger ud, hvis han på den måde kunne hverve et menneske for læsning af gode bøger. De bøger, han anbefalede, gav som oftest rigt udbytte. Der var bøger iblandt, som når man vendte det sidste blad, var det som man følte, at man havde haft oplevelser, som aldrig ville gå en af minde. En bogs oplevelser er med til at forme læseren - leve med i bogens persongalleri, lidt med dem, der lider, glæde sig over glæderne, som personer møder. Bøger opsummeres i vor personlighed. Bog efter bog er de som stof, der er med til at danne os. Det er kunsten, det er bogens sejr-

gang blandt mennesker, vel at mærke når det skrevne er kunst og den rette bog læses rigtigt.

Sproglæreren var også lystfisker med blikket opladt for naturen, som han også delagtiggjorde sine elever i. De, der kom på nærmere hold af denne personlighed, erfarede, at han var en mand af den fine klassiske dannelse. Når søen var lukket om vinteren, tilbragte han sin fritid med studiet af de gamle græske og latinske forfattere på originalsproget. Hans viden var stor og omfattende, men som den beskedne mand, han var, blev det kun et fåtal, han gjorde delagtig i den. Han var en fin og nobel personlighed, et menneske med hjertets dannelse, som på et alt for tidligt tidspunkt måtte forlade denne verden, men han kom til at præge mange mennesker.

En livsstilling

Efter at være udlært forlod jeg mit lærested den 31. august 1917 for dagen efter at tiltræde stillingen som assistent i et i 1915 oprettet forsikringsselskab, der i løbet af få år skulle vokse og blive vort lands største skadesforsikringsselskab. Jeg havde håbet på at få en begyndelsesløn på 100 kr. pr. måned, men selskabet var forsigtig også med hensyn til personalelønninger, så jeg begyndte med kr. 83,33 pr. måned. Kr. 8,33 mere var jo også penge dengang, og det var i al fald en fremgang fra min månedlige gage på kr. 75. 1. januar 1918 opnåedes det eftertragtede beløb 100 kr. månedlig. Jeg begyndte som kontorassistent og endte som prokurist og kontorchef. Jeg forblev som medarbejder i selskabet i omtrent 50 år til jeg faldt for aldersgrænsen - 67 år - den 31. marts 1967. Jeg havde den lykke at kunne se tilbage på en gerning, som jeg gennem de mange år hver dag var gået glad til.

I løbet af få år var det et ret stort personale, der var beskæftiget i virksomheden, som blev ledet med håndkraft, hjernekraft og hjertekraft. Det sidste var ikke det mindst vigtige. Ledelsen af selskabet var lagt i hænderne på en ung, begavet, dygtig direktør, der var i stand til at sammensmelte sin lille »hær« af medarbejdere, skabe samfølelse og samhørighed og det, man med et moderne udtryk kalder trivsel på arbejdspladsen.

Når folk morer sig

Ligesom Georg Carstensen efter traditionen skal have opnået privilegiet at anlægge Tivoli ved under en audiens hos enevoldskongen Christian VIII at have anført, at »når folk morer sig, politiserer de ikke« havde vor direktør formodentlig ad samme vej ment at kunne skabe et personale, for hvem penge ikke betød ålt. Der blev oprettet en selskabelig forening, der fik navnet »Kuben«. Vi, der dengang var unge, var glade for initiativet og var sikre på, at vi en gang om måneden kunne samles til selskabelige sammenkomster. Hverken radio eller TV var begyndt at påvirke menneskeheden dengang. Ville man ud at more sig, gik man i biograf-teater eller teater, ja, også varieteerne var godt besøgt. Selv om pengene var små, fik man til gengæld lov til at administrere dem selv. Det var først på et senere tidspunkt, at det offentlige begyndte at blande sig i, hvad vi tjente og forlangte skat af det.

Ved de månedlige sammenkomster glædede mange gode kunstnere os med underholdning: Holger Gabrielsen, Poul Reumert m.fl. Jeg kan huske, at det var billigere, når begge ægtefæller - Poul Reumert og Anna Borg - optrådte. Vi havde også besøg af Storm P. og Børge Rosenbaum (nu Victor Borge), som gjorde stor lykke formedelst et honorar på 75 kr. Der var også foredrag om faglige emner, ligesom mange af tidens problemer blev sat under debat. Bagefter var der smørrebød, øl og kaffe. Undertiden dans. Jeg tror, det var i 1921 - længe før P-pillens opfindelse - at den uforlignelige forfatterinde Thit Jensen var inviteret til at tale om Frivilligt Moderskab. Det blev en meget livlig aften med en til tider lidenskabelig debat, hvori mange medlemmer deltog.

Skovture

Foruden en vinterfest var der om sommeren en skovtur. Det var et stort arbejde med hensyn til tilrettelæggelsen, og de skiftende bestyrelser af foreningen søgte at overgå hinanden, hvilket resulterede i mange vellykkede besøg på de sjællandske kroer og badhoteller, hvor man spiste til middag, og så var der bal bagefter. Engang tog vi søvejen. Man lejede ganske simpelt et skib, der med fuld damp oppe stævnedes til Helsingør,

hvorfra man med apostlenes heste begav sig til Hellebæk. Efter middagen returneredes atter til fods tilbage til Helsingør, og så sejlede vi hjem til København. Selskabet var rundhåndet og afholdt i begyndelsen udgifterne til skovturene.

»Satyr«

En kollega, der selv betitlede sig »Satyr«, var husdigter og forfattede mange gode sange til festlige lejligheder. Mest lykke gjorde to revyer, den første i 1920. Den opførtes i »Paladsteatret«s blå sal, som det hed dengang. Titlen på revyen var: »Satiriske snapshots med sange og viser«. Revyen fik en god modtagelse, og vi morede os herligt - selv de, det gik ud over, morede sig under selve opførelsen, men bagefter, da revyen kom på tryk, begyndte man at granske, og så var der nogle, der var mere afdæmpede i deres begejstring over, hvad der var blevet sagt om dem. I 1923 skrev »Satyr« en ny revy i stil med den første. En såkaldt Holberg-afdeling begyndte således:

Prologus

De sikkert alle Ludvig Holberg kender.
Han var som jeg en stor poet
og skrev revyer mange,
der var kun det at sige til'et,
at der var ingen sange.
Han brugte mange slemme ord,
det gør enhver klassiker,
det ej generer nogen spor,
godkendende man nikker.
Men hans figurer lever end,
se blot jer om i salen,
se rigtig til og om igen,
til slut I går på halen.

Ferie

I gamle dage var et begreb som ferie næsten ukendt for mange mennesker. På vore breddegrader var det mest de kirkelige helligdage, som frigjorde mennesker fra det daglige arbejde. Den sociale udvikling har medført, at ferie er blevet ethvert menneskes ret. Selv bagere, slagtere og andre selvstændigt erhvervsdrivende lukker simpelthen butikken i f.eks. 3 uger i sommertiden og henviser til kolleger. Der har samtidig udviklet sig en lang række muligheder for at udnytte ferietiden bedst muligt. Og her må man erkende forskellen mellem før og nu. Tidligere tog folk fra byerne »på landet« og indlogerede sig f.eks. på en bondegård, hos en fiskerfamilie eller på et badepensionat, hvor man kunne nyde landlivets eller badelivets glæder. Kun de mest velbeslåede var det givet at kunne foretage rejser til udlandet. Senere begyndte man at anskaffe sig byggegrunde til sommerhuse, som i mange tilfælde har fået indretninger, der tillader, at de kan benyttes hele året. Dette hænger naturligvis sammen med motoriseringen, idet afstandene ikke længere har så stor betydning, og bilens bagagerum gør det muligt at transportere, hvad man har brug for i sommerhuset. Desuden kommer campingvognene, hvor man som nomader kan rejse rundt fra sted til sted. I nyere tid er kommet udlandsrejser med fly, de såkaldte charterrejser. Rejselivet er blevet organiseret på en måde, der har billiggjort rejser selv til fjerne egne af kloden. Hvad tidligere kun de mest velbeslåede kunne tillade sig, ligger i vore dage inden for almindelige indtægters rækkevidde.

I vort århundredes første ti-år foretog forfatteren Johannes V. Jensen en jordomrejse med skib og tog. En ny rejse jorden rundt blev gentaget i 1913. Den første rejse endte i Amerika. På den anden rejse vendte han hjem over Rusland med Den Transsibiriske Jernbane. På disse to rejser gennem mange nationer, endog Rusland, havde han ikke pas på sig! Papirer af nogen art var ikke nødvendig. En checkbog på engelske pund var tilstrækkelig identifikation. End ikke på hotellerne forlangtes det, at han indskrev sit navn. Valutaen lå fast, og når man hævdede penge i en bank, fik man beløbet udbetalt i guld i små papirposer. Efter den sidste jordomrejse i 1913 samlede han sine indtryk i en bog, som han gav den omfattende titel »Introduktion til vor tidsalder«, tænkt som en slags inventaroptegnelse af tilstandene på jorden på overgangen mellem to århun-

dreder. Den kunne lige så godt have heddet »Epilog til vor tidsalder«, for med den tid, bogen beskrev, var det forbi.

Ingen anede, at 1914 skulle komme som et jordskred, der begravede mange drømme, men som dog også havde noget godt i sit følge. Efter første verdenskrigs afslutning regnede man ikke mere med krig, men årene 1939-45 skulle bringe menneskeheden på andre tanker. Teknikken har omformet verden, og en stor del er sket i første halvdel af 1900-tallet - motorkøretøjernes fremmarch, flyvemaskinen, stumfilmen, der blev til tone-, tale- og farvefilm, radio, radar, fjernsyn, elektronisk databehandling, satellitter, månerejser og endelig atomspaltningen. Det sidste under omfattes både med gru og med håb som indgang til en ny tidsalder.

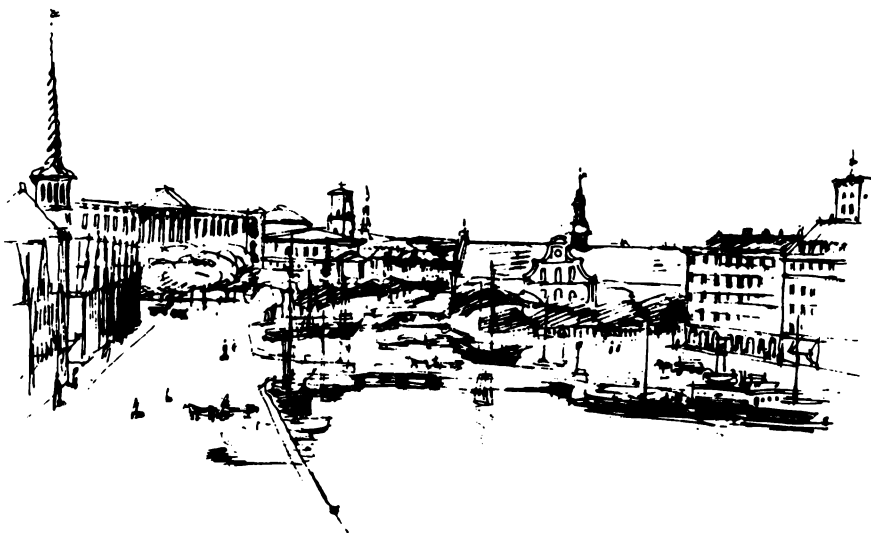
De »levende« kinobilleder

Der har tidligere været nogle udsendelser i TV, der hed »Den gamle Biograf«. Når disse udsendelser blev bragt, var der sikkert adskillige ældre mennesker, som tænkte tilbage på deres barndom i begyndelsen af vort århundrede, hvor man tog plads på et af de umagelige træsåder i det stedlige biografteater og med spænding betragtede, hvad der blev vist på det hvide lærred. Disse film varmede i mindet dem, som havde været vidne til den kolossale udvikling, der er sket på filmens område fra dengang filmen ikke talte, men alligevel talte på alle sprog og frem til vore dages tale-, tone- og farvefilm. Vandene har lukket sig over de mange film, der dengang gjorde indtryk på vore modtagelige sind. Sammenlignet med vore dages film var det, der dengang blev vist, nogle primitive, tågede og utydelige »levende« billeder, der blev suppleret af de første Edison-fonografer med skrattende valser eller af en pianist, som sad og hamrede på et klavers tangenter.

Det første biografteater blev åbnet i København den 17. september 1904 på Østergade i det nyopførte City. Udenfor kunne man se en mægtig »Schweizer« i flot lyseblå uniform med trekantet hat og med ceremonistav samt et bredt bandolér over bringen med navnet »Kosmorama« i store bogstaver. I dette biografteater forsøgte man allerede i 1907 med en såkaldt »tale- og tonefilm« - en berlineroptagelse af »Den glade Enke« på grammofonplader, der ledsagede de levende billeder af operetten. Mund-

bevægelser og gestus stemte ikke helt overens med grammofonmusikken, men når de gjorde det, var det simpelthen gribende.

Mon ikke der var mange, der betragtede det hele som en slags legetøj? Ingen havde dengang begreb om, hvad det senere skulle udvikle sig til. Selv en Johannes V. Jensen erklærede, at disse »levende billeder« ville være døde om ti år. Af århundreders opfindelser er filmen i kulturel henseende vel kun overtruffet af bogtrykkerkunsten.

Det blev succes

»Kosmorama« fik succes. Nye biografteatre skød op rundt omkring i hovedstaden og dens forstæder samt i en række provinsbyer. Billetprisen var ikke høj: 25 øre pro persona - for reserveret plads dog 50 øre. Der var biografteatre i byens forstæder, som kun tog 10 eller 15 øre i entré. Rekordensattes i den bydel, hvor jeg er vokset op. Her var den laveste billetpris 5 øre (for børn og soldater). Dette biografteater gik under nav-

net »Loppebiografen«. Det var ikke fordi man så disse dyr i dresseret tilstand, men mere fordi man sjældent forlod biografteateret uden i følge med eksemplarer i vild tilstand. Det var korte film, der blev vist dengang og ofte flere efter hinanden med forskelligt handlingsforløb.

Man betragtede den nye forlystelse som en form for adspredelse, som mere forstandige mennesker ikke kunne give sig af med, men der var dog også en del, for hvem biografforestillingerne var til glæde. Af filmens store navne fra dengang var der Vald. Psilander og Asta Nielsen - senere Betty Nansen, Carl Alstrup, Frederik Jensen m.fl. Vald. Psilander kom til at spille i ikke mindre end 84 film. En særlig bemærkelsesværdig indsats ydede han i film som »Evangelieemandens Liv«, »En Fare for Samfundet« og »Klovnen«. Filmen voksede efterhånden til den ny tids største forlystelse.

I København indrettedes et biografteater i den helt store stil. Det blev døbt »Paladsteatret« og blev indrettet i den nedlagte gamle banegårds store perronhal, der lå omtrent, hvor det nuværende »Paladsteater« ligger. Indvielsen fandt sted den 18. oktober 1912 med pomp og pragt. Det blev Nordeuropas største biografteater. Intet andet biografteater kunne byde sit publikum så enestående bekvemmeligheder hed det. Teatrets første forestilling hed »Generalens Børn« med Asta Nielsen i hovedrollen. Et 30-mands orkester med kapelmester Schnedler Petersen som dirigent ledsagede forestillingen. Banegårdshallen blev under første verdenskrig revet ned og det nuværende »Paladsteater« bygget. Indvielsen af dette fandt sted den 26. januar 1918. Åbningsforestillingen var »Bjerg-Ejvind og hans Hustru«.

Fremragende film

Det var fremragende film, der her blev vist, f.eks. »En Nations Fødsel«, »Pax Externa« og mange flere. I 1921 blev Jacob Gade »Paladsteatret«s kapelmester i spidsen for et fortrinligt orkester. Jacob Gade komponerede sin senere så verdensberømte schlager »Tango Jalousi« til en Douglas-Fairbank-film, der opførtes i teatret. Selv om det var stumfilmens dage, stod filmen så højt, at man ikke længtes efter at ombytte den til tale- og tonefilm, der så småt var begyndt at gå rytter om. Man syntes ikke, at der kunne ydes noget bedre end f.eks. Dickens-filmen »David Copper-

field« med Frederik Jensen som Micauber. Talefilmen kom alligevel. I 1929 opførtes den tyske film »Atlantis«. Tale- og tonefilmen gjorde tilskuerne stumme. Man var ganske simpelt grebet af dette forunderlige nye.

I årene, der er forløbet siden da, er den tekniske udvikling foregået i et stadig stigende tempo, men aldrig med et så epokegørende spring som fra det stumme til det talende og tonende. Senere er så farverne kommet til.

Det første »Paladsteater« blev i folkemunde kaldt »Tag-Plads-Teatret«, og i en senere tid kunne adskillige biografteatre smykke sig med dette ubehagelige navn. Biografteatrene fik nemlig en alvorlig konkurrent i fjernsynet. Der er sikkert adskillige avancerede biografgængere, som har rynket på næsen af dansk filmproduktion og holdt på, at den udenlandske - særlig den amerikanske er det eneste, der dur. Selvfølgelig er man i udlandet og særlig i Amerika i stand til at ofre større summer på film end herhjemme, men danske film, når de er gode, har trods alt et stort publikum. Når man tænker på, hvad der i tidens løb på fjernsynsskærmen er blevet vist af film, hvor krig, vold og kriminalitet har haft den afgørende plads, er det en lise for sindet at se en god dansk film.

Teaterminder

Da jeg som ung var begyndt at tjene penge, kunne man tillade sig engang imellem at gå i teatret. Mit første besøg i Det Kgl. Teater var i 1917, hvor jeg så et stykke, der hed »Løgneren«. Jeg sad på 2. etage, 3. række til siden, så det var begrænset, hvad man både så og hørte, men jeg var meget imponeret af det festlige teaterrum. Senerehen fik jeg nogle af mine største teateroplevelser her. En lang periode efter at have nået en moden alder abonnerede jeg, så jeg kom i Det Kgl. hver 14. dag. Jeg så med spænding hen til, hvad programmet lød på, når repertoireplanen kom i avisen, og selv om jeg så det samme flere gange, f.eks. 3. akt af balletten »Napoli«, var oplevelsen lige stor hver gang. Under 2. verdenskrig opførte jeg at være abonnent dels på grund af luftalarmerne og dels fordi forestillingerne begyndte tidligere og tidligere som følge af spærretiden. Engang kom jeg hjem fra teatret kl. 3 om natten efter at der havde været luftalarm 3 gange. En anden gang ved opførelsen af »En kvinde er overflødig« måtte vi midt under forestillingen gå i beskyttelsesrum, og da

luftalarmen endelig blev afblæst og forestillingen fortsatte, var glæden ved teaterbesøget forbi. Så holdt jeg op med at være abonnent og kom kun nu og da i teatret.

Engang imellem besøgte jeg som ung Scala og Tivoli Variete (Apollo-teatret), Folketeatret og Det ny Teater samt Nørrebro Teater med den uforlignelige skuespiller Frederik Jensen. I tiden omkring 1920 spillede Bodil Ipsen og Poul Reumert sammen på Dagmar-teatret samt Eyvind Johan Svendsen. Det var en periode, der måske kan betegnes som teatrets virkelige glanstid i det københavnske teaterliv. Her kom jeg adskillige gange, men desværre holdt teatret op med at eksistere i 1937 sammen med Casino. Dette teater står for os, der hører til det ældre slægtled i mindets gyldne skær. Her fik vi vore første teateroplevelser. Stykkerne, der blev opført, var hyggelige og gjorde et stærkt indtryk på vore modtagelige sind, for en teateraften hørte ikke til de daglige oplevelser. Teaterstykkernes navne kalder minderne frem: Capriciosa, Corneilles Klokker, Dollarprinsessen, Esmeralda, Gutter ombord, London i Lygteskær, Som i Ungdommens Vår og mange flere. På hjørnet af Amaliegade og Sct. Annæ Plads så man den røde lygte lyse, og forventningen om aftenens begivenhed var stor. For tusinder af tilskuere blev Casinos komedier de tidligste skuespil, barnejøjet så. Båret frem af den første teateraftens festivitas blev Casino et gyldent minde for mange. Deraf den kærlighed til dette teater, der blev til vemod, da det hele var forbi og glædens kilde for bestandig var ophørt at rinde. Forfatteren Carl Muusmann har skrevet: »Hver københavnner bærer inderst inde i hjertet et kært Casino-minde.«

Mere fra forlystelseslivet

»At gavne og fornøje hav stedse det for øje« det var Horatses ord. Ganske vist fremsat i en anden forbindelse end den, der her tænkes på. Ordene kunne passende tjene som motto for Danmarks Radios virke. Der kan være udsendelser i en bestemt periode, som får en stor lytterskare, og når en sådan udsendelse ophører, efterlader den hos mange et savn. Det tror jeg var tilfældet med »Variete Palmehaven«, der udsendtes et par sæsoner lørdag aften med publikum, gæstesolister og orkester. For mange, der var kommet over den første ungdom, lød der her sang, musik og fo-

redrag af viser ikke alene fra den tid, hvor man selv var ung, men også fra vore forældres tid.

Kendingsmelodien:

»Den gamle varie-té
hvor man fik et glas øl
med en pie-té«

var både festlig og fornøjelig. Det var den navnkundige Frederik Jensen fra det gamle Nørrebro Teater i København, der lancerede visen i »Taxameter-Kuskens Datter«, hvis tekst var skrevet af viseforfatteren Frederik Ricard. Han blev sammenlignet med viseforfattere som Anton Melbye og Axel Henriques, og det er vist ikke for meget sagt, at han hævede den lette kunst op over gøglet. Hans viser blev lært udenad. De var letløbende, logisk fortællende og med en elegant pointe.

Mange af de teatre, hvor revykunsten trivedes, er ikke mere, men revyerne havde deres store berettigelse, fordi de ofte satte tingene på plads, trykkede på ømme punkter og udløste derigennem en befriende latter. Det var vel i midten af forrige århundrede, at den danske revy kom til verden. Det er en epoke, der måske passende kan betegnes som syngeperioden inden for forlystelsesbranchen, men af den er der kun sørgelige rester tilbage om sommeren på Dyrehavsbakken. Efterhånden blev jordbunden gunstig for sangerindeknejper, der skød op rundt omkring ølhallerne, og så begyndte man at få smag for den lettere underholdning. Gennem en forhøjning i den ene ende af lokalet engageredes 4-5 sangerinder med eller uden stemme til forlystelse af det tilstedeværende publikum. Lidt efter lidt blev sangerindernes virksomhed fortrængt fra København, hvorimod de længst holdt stand på Frederiksberg, hvorefter de lidt efter lidt forsvandt - de sidste i maj 1914.

Den moderne varieté havde sin glansperiode i halvfemserne og i de to første ti-år af dette århundrede. I denne periode kom Dagmar Hansen til at stråle på revyens himmel. - »Aa Dagmar« var vel nok den mest populære af hendes viser, der huskes og spilles endog i vore dage. For alle dem, der tilhører mit slægtled, glimrer navne som Frederik Jensen og »Gissemand«, Liva Weel, Carl Alstrup, Carl Fischer, Schiøler-Linck, Ludvig Brandstrup for blot at nævne nogle få.

Den socialdemokratiske justitsminister K.K. Steincke sagde om revyerne: »Skønt jeg er en udpræget alvorsmand, hvis noget undertiden tvivl-

somme form dækker et ubestridt sædeligt indhold, har jeg dog så megen sans for både den store og den lille humor, at jeg altid har interesseret mig for revyer. Jeg mener dog her virkelige revyer, det vil sige dem, der med strålende lune og underfundig satire revser tidens og alle tiders dumhed, hykleri, sladder og farisæisme, derimod ikke de såkaldte revyer, der tværtimod spekulerer i dumheden og hykleriet og slesker for et åndssvagt publikum ved hjælp af kødudstillinger, sjofle viser og tilstrækkeligt med tvetydigheder.«

Der er et stort spring fra fortidens syngepiger, som i deres hjemmegjorte spraglede dragter sad udstillede på en halvmørk tribune i et skummelt lokale med stank af tobak og dårlig parfume, til en senere tids elegante varietésangerinder i flotte dragter, optrædende i skarpt projektørlys og tiljublet af et stort publikum.

Man har været tilbøjelig til at tale nedsættende om den gamle syngepiginstitution og undertiden med rette. Det var ikke kunst altsammen og heller ikke dyd. For mange unge piger var det et skråplan, men fortidens syngepiger var på en måde pionerer for en senere tids revyer helt op til vore dage. Fra deres forhøjninger sang de om døgnets begivenheder. Humøret og viddet afspejlede sig på sangerindetribunerne, ligesom det har kastet refleks i revyviserne helt op til vore dage til Uha-Uha, Hov-Hov og Ikk' i fjernsynet.

Radioens første tid

Hvordan kedede I jer før radio og fjernsyn kom frem? spørges der undertiden. Vi kedede os overhovedet ikke. Vi syntes tværtimod, at der var indhold i vores tilværelse til trods for, at vi ikke som nu blev stopfodret med mere eller mindre god underholdning, men vi var heller ikke forvæntede. Vi måtte selv skabe indhold i vor tilværelse modsat nu, hvor den mekaniske underholdning via radio larmer en stor del af døgnnet.

Radioen kom frem i tyverne og var for os noget epokegørende - de glade tyvere som de kaldes. Det er nu en fejlagtig betegnelse, for de var slet ikke så glade, som man tror, men efter krigsårene 1914-1918, som på forskellig vis også kunne mærkes i det neutrale Danmark, følte mennesker, at de ligesom måtte frigøre sig fra krigsårenes tryk gennem en vis løsslupenhed.

Hvad radio angår begyndte man med et lille krystalapparat med høretelefoner. Krystalapparatet blev senere afløst af en stor kasse, der var forsynet med spoler til henholdsvis lange og korte bølgelængder, anordninger til at dreje stationerne frem på, anodebatteri, der skulle udskiftes med passende mellemrum, og en akkumulator, der jævnlig skulle oplades. Ved at lægge høretelefonerne i en krystalskål var det muligt at få en slags højttaler frem. Senere kom der rigtige højttalere, som kunne kobles til radioapparatet. Så blev apparatet med de mange anordninger udskiftet til et apparat i kasse af fin træsort med indbygget højttaler, der kunne tilsluttes lysnettet, og så gik det fremad mod nutidens fine radioapparater og transistorapparater. Der er i dag radioudsendelser fra tidlig morgen til sen aften. Det var der ikke før. Et radioprogram fra f.eks. den 25. maj 1925 illustrerer udviklingen: Udsendelserne begyndte kl. 19.30 med Radio Ugerevy's program. Kl. 20 »Danske Toner« arrangeret af Emil Holm under medvirken af Radiotrioen: Otto Fessel, Rudolph Dietzmann og O.K. Jersholt, derefter oplæsning af kgl. skuespiller Peter Jerndorff: »Hjortens Flugt«. Kl. 21 Berlingske Tidendes Radioavis, kl. 21.15 Politikens Radioavis. Kl. 21.30-22.30 Operettemusik - ialt tre timers udsendelse. Familierne sad andægtigt lyttende med høretelefonerne for ørerne. Havde man inviteret gæster til at lytte til radioudsendelserne, skulle det nok passe, at anodebatteriet trængte til fornyelse eller akkumulatoren skulle oplades. Tidligt kunne man høre højmesse om søndagen. Det var sognepræst Olfert Ricard ved Garnisons Kirke i København, der efter nogen betænkningstid gik med til at lade sine gudstjenester transmittere til glæde for mange ældre og svagelige, der ikke kunne komme i kirke. Senere kom andre betydende præster til.

Anden underholdning

Før radioens og fjernsynets tid - fjernsynet kom først i halvtredserne - måtte de enkelte hjem selv sørge for underholdning om aftenen gennem spil og sang. I vore dage er det de færreste, der går til spil. Tidligere var det almindeligt, at man enten kunne spille på klaver eller mestre en violin. Det hørte med til god tone, at man kunne yde et lille bidrag til den almindelige underholdning. Musik og sang kom efter den obligate kaffe-

drikning. Man spillede efter et hæfte »Musik for Alle« eller »Danmarks Melodibog«, og så sang de tilstedeværende med. Af operaer gjaldt det om at kunne spille nogle af de mest iørefaldende partier. Der blev også læst op af romaner, skuespil eller digte. Til andre tider blev der leget selskabslege.

Grammofonen med stor tragt og håndsving var også kommet frem, og hvis takten på grammofonen begyndte at blive lidt langsom, fik håndsvinget nogle omdrejninger.

Når man var samlet til en hyggelig aften, kunne det hælde, at en fotograf blev tilkaldt for at fotografere selskabet. Fotografen gav møde med stort apparatur og glasplader, der skulle sættes ind i fotografiapparatet. Derefter lagde han et stort, sort klæde over en del af fotografiapparatet og krøb selv ind under det for at konstatere, om hele selskabet kom med på billedet. Ved at trykke på en bold, der var forbundet med en gummi-

slange, fandt udløsning sted. Der lød et knald og kom et kraftigt lysglimt (magniums-bombe), som undertiden bevirkede, at nogle af personerne blev forskrækkede og lukkede øjnene, hvad der ikke virkede flatterende på det færdige fotografi. I dag er det ulige lettere at fotografere og som regel med godt resultat, men sujetterne har ikke forandret sig ret meget. Det er stadigvæk opstilling af personer, der er tale om.

Aviser og bøger

Aviser havde dengang som nu sin trofaste læsekreds. Aviserne var dog ikke så digre som nu, og avisen blev ikke købt i forbifarten, hurtigt læst og så kasseret. Avisen gik, som det vel stadig er tilfældet, i mange hjem på omgang mellem familiens medlemmer. Af aviser var der Berlingske Tidende, Politiken, Berlingske Aftenavis, Ekstrabladet, Social-Demokraten, Aftenposten, Nationaltidende, Nationaltidende Aften, København, Aftenbladet (Det røde Aftenblad), Hovedstaden, Folkets Avis m.fl. Ingen kan unddrage sig dagspressens påvirkning. Avisen er en kærkommen og uundværlig gæst både i hjemmet og på arbejdspladsen.

Af fortidens andre publikationer husker jeg: »Hver 8. Dag«, det satiriske vittighedsblad »Klods Hans«, som altid lå fremme på barber-salonerne, »Vore Damer« og »Vore Herrer«. Der blev læst meget mere tidligere, men af de funktioner, som bogen før var alene om at bestride, har den måttet afgive en del til radio, fjernsyn, film og ugeblade. H.C. Andersens eventyr, Grimms eventyr, Robinson Crusoe, Ingemanns historiske romaner, Carit Etlars bøger m.fl. blev bl.a. læst af det slægtled, som jeg tilhørte som ung. Der var jo også Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnsson, Henrik Pontoppidan, Martin Andersen Nexø, Herman Bang, Gustav Wied og flere. Det er spørgsmålet, om eventyr har samme værdi for vor tids ungdom, som de havde for tidligere slægtled. En bog, der ikke må glemmes, er: Bøgenes bog - Bibelen. Billigbøger er et stort fremskridt i nyere tid med henblik på at animere til læsning i øget omfang. Forfattere som Herman Bang og Gustav Wied oplever en ligefrem renæssance, ja om det så er Søren Kierkegaards værker kan de fås til overkommelig pris, enkelte som billigbøger.

Hjemmenes indretning

Hjemmenes indretning har været underkastet store forandringer i retning af, at anskaffelserne er blevet mere praktiske. Det gode i de nye stilarter vil måske være lige så værdifuldt for kommende generationer, som Christian VIII's stil var for tidligere slægtled.

I begyndelsen af vort århundrede var man ikke kommet ud over firsernes og halvfemsernes klunkestil med plys på sofaer og stole og tunge gardiner og portierer, viftepalmer, fotografier på borde og på klaver samt ophobning af nips overalt belyst af en petroleumslampe med ekstra stearinlys uden om kuplen og behængt med prismer. Endvidere platter på væggene. Undertiden var der staffelier med store fotografer af f.eks. Exners: »Besøg hos Bedstefar« eller Otto Baches: »Et kobbel heste uden for en kro«. En nu afdød kunstnerforening »Fremtiden« var medvirkende til gennem salg af lodsedler, hvor alle fik gevinst, at levere litografier og raderinger til hjemmenes udsmykning.

Opbrud fra Vesterbro

I 1931 flyttede jeg fra Vesterbro til Hellerup, og derved blev et nyt livsafsnit for mig begyndt. Barndommen og ungdommens dage var et overstået stadium. I Hellerup boede jeg i 19 år, hvorefter jeg købte rækkehus med have i Birkerød og er nu på mine gamle dage havnet i en lejlighed i Kokkedal med udsigt til træer og grønne plæner. Kræfterne som ældre strakte ikke længere til til pasning af hus og have. I dag må man være taknemmelig for, at andre kan foretage det grove arbejde, men fra stenbroen flyttede jeg til grønne områder, hvor jeg stadig er. Jeg kunne gennem mange år følge naturens gang fra erantis, vintergækker og krokus bandede sig vej gennem den frostsprængte jord, se de første tulipaner, hyacinter, påske- og pinseliljer komme frem - senere fulgt af aurikler, primulaer, ranunkler og engblommer. Derefter så jeg blive antændt: ribes, forsythia, tjørn og hyld, syrener og guldregn. Endelig var rosentiden inde. Det var festligt for én, der kom fra de grå gader i stenørkenen at kunne følge naturens spil lige til georginerne døde i den første frostnat, medens krysantemum og enkelte roser kunne modstå frostens angreb en kort periode.

Krysantemums duft minder om jord og forgængelighed. Ellers er efterårets blomster - georginer, asters og gyldenris kun en fryd for øjet. Af alle årets skønne blomster er de, der kommer til at stå ens hjerte nærmest - årets første og årets sidste. Jeg har som sagt været taknemmelig for i den sidste del af mit liv at komme til at leve ude i Vorherres natur og have en have. Jeg har dog også dyrket køkkenurter, og et varigt minde for mig gav min nyttehave.

Nyttehaven

I besættelsens mørke år havde én eller anden fået den gode idé at foreslå Gentofte kommune, hvor jeg nu boede, at stille grunde til rådighed for folk, der havde lyst til at dyrke kartofler og andre nyttige grøntsager. Min nyttehave lå på Smakkegårdsvej i Gentofte. Krigstiden skabte gennem nyttehaverne en ny slags agerdyrkende medborgere.

Efter normal arbejdstids ophør og søn- og helligdage kunne man se dem træde pedalerne på vej til nyttehaven. Det allerældste tøj var de iført. Rive og spade var fastspændt til cyklen, lommerne struttede af frøposer, sejlgarn og småpinde, og på cyklens bagagebærer var anbragt en anselig sæk med læggekartofler. Hele herligheden skulle transporteres ud til nyttehaven, for nu var det forår. Men hvor var det en tung last at komme af sted med!

Nyttehavernes publikum var broget. Man traf folk af alle samfundslag. Alle var interesseret i at få det størst mulige udbytte af deres arbejde med den gode jord. For den lille jordlod, der var stillet til rådighed af kommunen, betalte man et symbolsk beløb på kr. 1,10 i leje. Kontrakten lød på, at lejemålet kun gjaldt for een sæson ad gangen.

Det var strengt at blive præsenteret for »grunden« - et stykke græsmark, der var pløjet op, men fyldt med sten i alle mulige størrelser. Her hjalp ingen kære mor. Ville man have udbytte, måtte man gå i gang og få fjernet sten og græsrødder og i sit ansigts sved bearbejde jorden, så den var tjenlig til at modtage frø og kartofler. Man vidste jo, at jo bedre, jorden var blevet behandlet, desto større mulighed var der for et godt udbytte, når høstens dag var inde. Det var vanskeligt at skaffe gødning, men i krigens tid var der en del heste på gader og veje og dermed rigeligt med deres efterladenskaber, som kunne komme jorden tilgode. Forbipas-

serende, der så ellers agtværdige medborgere stå bøjet over hestepærer for med en skovl at komme dem i en spand, sendte os foragtelige blikke og betragtede os sikkert som lidt småtossede.

Dyrkning af jord giver sundhed og glæde. Man får motion og frisk luft, alt imens man er vidne til det under, der sker ved, at frø lægges i jorden og når tidens fylde kommer giver det rige udbytte. Det var strengt for uøvede »kontorlemmer« at grave, men når man tog et lille stykke ad gangen, gik det. Ved omtanke og påpasselighed kunne der skaffes god og sund mad med masser af vitaminer til en hel familie vinteren igennem gennem nyttehaven. Men hver stump jord måtte udnyttes. Der var hverken plads til redskabsskur eller bænk. Gravningen af jorden gav værk i ryggen. Man hørte rivernes gang og skelede til sidemanden for at konstatere, hvor langt han var nået. Se, hvor han hænger i! Man rettede sig op, støttede sig til spaden og lod det blå- eller hvidstribede skjortearme tvære hen over den svedige pande, og så klæde man på igen. Så kom man til inddelingen af bede. På hele den ene side skulle der være kartofler. Først de røde kartofler, som kommer tidligt. Derefter vinterkartoflerne: Mausel eller King Edward. Der er ikke noget, der smager så godt som ens egne nyopgravede kartofler med smør og persille til. Derefter kom turen til alle de mindre bede. Række op og række ned blev der sået: gulerødder, rødbeder, grønræter, løg, radiser, persille, ja om det så var timian til gule ærter var det med. Der blev heller ikke glemt: porrer og kål, der købtes som små planter i et nærliggende gartneri. Både hvidkål, rødkål, rosenkål og grønkål var med. Blomkål gav ikke noget særlig godt resultat. Hovederne blev for små.

Tomater havde jeg derimod megen glæde af. Man skal blot være forsigtig med i sin iver efter udbytte ikke at plante dem for tæt. Det giver bagslag. Så skal sideskuddene nippes af, og når planten har nået en vis højde, 3-4 klaser, fjernes toppen for at få så store frugter som muligt. Planten afstives med en solid pind. Tomater, der dyrkes på friland, smager helt anderledes end tomater dyrket i drivhus. Mellem frilandstomater kommer der ganske vist en del, hvad man kalder »aber« imellem, men det forringer ikke smagen. Også radiser og ræddiker sået på friland får den rigtige smag. Det værste ved plantningen af kål, porrer og tomater var, at der ikke var mulighed for at skaffe vand på jordstykket. Ved hjælp af et stort syltetøjsglas måtte jeg hente vand til planterne i en nær-

liggende grøft. Det bedste var alligevel, at få Vorherre til at forbarme sig og sende regn, der kunne sætte planterne i vækst. Regnen kom som oftest betids. Tomater skal helst have sol og varme, men når regnen senere på sæsonen satte ind, blev det for meget af det gode, og det bevirkede, at tomaterne revnede. Alligevel smagte de godt.

Et stykke med blomster blev ikke glemt. Det satte rigtig kronen på værket, når man kørte hjem, at have en stor buket blomster oven i cykelkurven. Morgenfruer er så taknemmelige at dyrke, fulde som de er af sol og sommer og landlig sundhed. Levkøjer havde jeg ikke held med. De blev altid enkelte - aldrig dobbelte, men alligevel duftede de. Jeg har haft mange forskellige blomster i min nyttehave: okseøje, studenternelliker, reseda, gyldenlak, jomfruen i det grønne, rævehaler, scabiosa, tagetes, eller tallerkensmækkere, som de også kaldes, asters, krysantemum m.fl. Det gjaldt om at have blomster hele sommersæsonen. Det, der gjorde stærkest indtryk på mig, var en række solsikker. At der af et lille frø i løbet af så kort tid kan komme en så stor vækst, forbavsede mig meget. Solsikker kan i løbet af sommerhalvåret nå mandshøjde.

Når jeg kørte hjem, fulgte bierne mig og satte sig på blomsterne i min cykelkurv. Jeg vil aldrig glemme søndag formiddage i nyttehaven. Især hvis det havde regnet om natten, og solen pludselig brød frem, kunne man ligesom føle sig eet med naturen. Luften var helt helsebringende.

Når frøene var lagt i jorden, blev den klappet til, og frøposernes forsiden blev anbragt ved enden af bedene som små brogede bannere. Hvor er det forunderligt at tænke på, at man sådan kan have håbet og livet ligende i koncentreret form i lommen - alle de små frø. Når man lugter til en sådan pose, mærker man den krydrede duft, der minder om sol og sommer, om liv og grøde. Og så så alle disse frø, se dem komme op, luge omkring dem, understøtte og nære dem, føre krig mod deres fjender og skabe mad af dem og af den gode, trofaste jord. Det må være menneskenes egentlige beskæftigelse af dyrke Pomona - frugtbarhedens og haverens gudinde.

Når man engang har fået smag for dyrkning af jorden, synes livet fatigt, når man ikke længere er i stand til det. Der kommer nemlig en dag, hvor kræfterne ikke længere strækker til til havearbejde. Så må man nøjes med at have blomster i altankasser.

Når man bliver ældre, lever man for en stor del i minderne. Især de

unge år aftegner sig tydeligst på mindets tavle, hvorimod fremtiden skjuler sig i tågedis, hvis der overhovedet bliver tale om nogen fremtid. Der er mennesker, der som ældre, når de skuer tilbage, blot længes efter et tabt paradys, mens andre mere realistisk betonedede drømmer om en tilværelse, hvor de endnu en periode kan finde anvendelse for deres virke-trang på forskellig vis. En vismand har engang sagt, at »hvis man har et bibliotek og en have, har man alt«. Der ligger en dyb sandhed i disse ord. Bøger og naturen er gode ledsagere på livets vej.

Bogsamleren

Så længe jeg kan huske tilbage, har jeg samlet på bøger. Der er intet, man kan give sine penge så godt ud til som til bøger. Håndbøger vil sne-sevis af gange have betalt, hvad de har kostet, og de goder bøger, som man gang på gang kan vende tilbage til, vil give de største glæder, man overhovedet kan få. Er der noget, der er hævet over, hvad møl og rust kan fortære, er det bøger. Biblioteker er udmærket, men man kan ikke nøjes med at låne bøger. Man må eje dem. I al fald de bøger, man ønsker at vende tilbage til. Der er vel hos de fleste mennesker en dyb trang til at samle på værdier, selv om man må gøre sig klart, at det hele kun ejes på borg i kortere eller længere tid. Det gælder i høj grad bøger. Har de litterær værdi ud over øjeblikket, vil de en dag gå over på andre hænder. Mange samlinger, som har dannet en helhed, vil blive splittet. Set fra et forretningsmæssigt synspunkt er det som regel en dårlig spekulation at samle på bøger. Alligevel er bogsamlere nyttige samfundsborgere, eftersom visse kulturværdier ville gå tabt, hvis det ikke var samlere. Mange værdifulde bøger findes kun i ringe antal eksemplarer, som ville være borte, hvis der ikke var forstående mennesker, som havde hæget om dem. En bog kan opbygge, belære, underholde eller mane en svunden tid frem for os. Bogen er et spejl, som forfatteren holder frem for sine læsere.

Det er dog ligesom der ikke mere skabes de store figurer i litteraturen som tidligere - f.eks. Lykke-Per, Marie Grubbe, Knagsted, Ditte Menne-skebarn, Jørgen Stein m.fl., men måske falder man som ældre for den

opfattelse, at den virkelige litteratur ophørte med forfattere fra ens egen tid. Selvfølgelig skrives der også i dag gode bøger, men fejlen er undertiden, at de bedste bøger undertiden er de mindst opreklamerede. Den forfatter, der vil kunne drive det til noget, må kunne finde store træk hos små mennesker. Mon London vrимlede med typer på Charles Dickens tid? Det var vel snarere i hans eget hoved, de vrимlede, men London var så stor, at folk kunne tro, at de virkelig eksisterede.

En bog, der ikke agtes efter fortjeneste, er vor salmebog, som både gjorde indtryk i barndommen og senere i livet. I min barndom lærte man i skolen salmevers udenad, og det mærkelige er, at det, man lærte dengang, endnu i dag huskes tydeligt.

Bøger er i dag dyre at købe, men alligevel en billig luksus. Når vinen er drukket og lysene slukket, er der kun minderne tilbage, men når bogen er læst, kan den læses igen.

Hvad er det, der gør, at en bog får betydning for én? Foruden handlingen, situationerne, karaktertegningen er der selve sproget, det digteriske udtryk. Det er en stor oplevelse hver gang man kommer ud for, at nogle få sætninger kan virke som en slags åbenbaring. Hver gang man tager en af de rigtige bøger i hånden, står man med en nøgle til en magisk dør. Inden for den venter oplevelsen. Man bør ikke undervurdere den magt, der ligger i de hvide blade. Hvor en talers ord forlængst er glemte, lever det skrevne ord videre. Tiden er dog en en hård dommer. Kun det bedste lever videre. Kun de bøger, der har indre værdi for efterverdenen, bevarer deres tiltrækningskraft.

Bøger har deres skæbne, som skrevet står. For mange år siden købte jeg i en antikvarboghandel 1. udgaven af H.C. Andersens Historier fra 1855. Eksemplaret var misligholdt, men efter en restaurering af Anker Kysters Eftf. blev det igen nogenlunde perfekt. I et letsindigt øjeblik solgte jeg bogen, og hvor havnede den så? Antikvarboghandler E. Grønholt Pedersen fortalte mig, at han havde fundet bogen i London. Det indklæbde ex-libris viste, at bogen havde tilhørt mig.

Man siger, at i Danmark kan enhver læse og skrive. At de kan skrive, det ved enhver redaktør. Men kan de også læse? Stoffet nydes ofte i forskellige fortyndinger. Der er ikke mange, som tager sig tid til virkelig at læse bøger, men gør man det, vil man erfare, at en god bog kan blive en ven og fortrolig for livet.

Mit ex libris er tegnet af billedhuggeren, professor Einar Utzon-Frank.

Fritiden

I vore dage har mange en lang fritid, som det gælder om at benytte rigtigt. Foruden at hjælpe til i huset eller passe have kan man samle - frimærker, mønter og andet, som kan give fritiden indhold. Foreningssammenkomster er vel ikke så almindelige mere.

I 1917 blev jeg optaget som medlem af Handels- og Kontoristforeningen. Foreningen var startet af C.F. Tietgen og havde, da jeg blev medlem, lokaler i eget hus på Nørregade (Bispetorvet), hj. af Studiestræde. Foreningen var startet efter engelsk mønster som klub, hvor medlemmerne kunne komme hele dagen. Der var læsesal, bibliotek, lokaler til kort-

spil, billard, og endelig var der restaurant, hvor medlemmerne kunne spise til rimelige priser. Handels- og Kontoristforeningen blev for mange et andet hjem. En vigtig foreteelse var, at der hver onsdag holdtes foredrag, og der var mange prominente foredragsholdere. Jeg var medlem i 50 år til jeg blev pensioneret og tænker med glæde tilbage på adskillige koryfæer inden for det politiske liv, handel og industri, som holdt foredrag. Der var f.eks. J.C. Christensen, Klaus Berntsen, Thorvald Stauning, professor Edv. Lehmann og professor Vilh. Andersen, og kunstnere som Holger Gabrielsen og andre underholdt os med oplæsning. Det var gode tider, mens foreningen havde lokaler på Nørregade. Senere byggede man Hotel Merkur, som blev solgt til Spies. Foreningen eksisterer endnu som Københavns Handelsstands Klub af 1841, men tiderne har ændret sig hvad foreningsliv angår.

Jeg har også været medlem af Selskabet til Staden Københavns historie og topografi med mange gode foredragsaftener og en årlig udsendelse af en bog om Københavns historie. Ligeledes har mit medlemsskab i Foreningen til gamle bygningers bevaring givet mig horisont gennem besøg på herregårde, i kirker og andre interessante bygninger samt udsendelse af publikationer.

Endvidere har jeg besøgt kunststillinger og museer, været medlem af Kunstforeningen samt aflagt besøg hos kunsthandlere, hvor man ikke fik stene for brød. Her må jeg nævne en speciel kunsthandel, hvor jeg i adskillige år jævnlige havde min gang. Vedkommende kunsthandler havde lokaler på en trediesal i Læderstræde. Uden for kundekredsen var han meget lidt kendt, og han ønskede heller ikke større publicity. Hans forretningsskilt i porten var så beskedent, at det næsten ikke var til at få øje på. Hans kundekreds voksede støt gennem årene, og mange, der i den periode, hvor han virkede, fulgte kunstlivet, fandt ad de mange trapper op til ham. En lille kreds af kunstinteresserede aflagde hver lørdag forretningen besøg. Vi var i alt fire, hvoraf den, der skriver disse linier, er den sidstlevende. Vi drøftede kunstens problemer, blev venner og kom i hinandens hjem. Temaet over en beskeden kop kaffe var altid kunst. Man kaldte vor lille kreds Weekend-hytten.

Man kan købe kunst som pengeanbringelse, men man kan også købe kunst af kærlighed. Weekend-hytten gjorde det af sidstnævnte grund. Vi glædede os, når vi for vore små penge havde haft råd til at erhverve et

nyt kunstværk hvad enten det var et maleri eller en lille skulptur. Vi glædede os til at mødes hver lørdag, og vor fælles interesse for kunst var medvirkende til at give vort liv indhold.

I alderdommens land

Den kendte folklorist og dialetforsker H.F. Feilberg, der døde i 1921 i en alder af 90 år, sagde engang til sine børnebørn: »Af alle de lande, jeg har besøgt, er alderdommens det smukkeste.« Det synspunkt kan man naturligvis anlægge, når man oplever en alderdom, hvor fysikken ikke er alt for svækket og de økonomiske levevilkår er nogenlunde tålelige.

Der bliver flere og flere ældre, og der gøres i vore dage meget for at give mennesker, der er kommet op i alderen, mange gode år endnu og for at de skal befinde sig vel i alderdommens land. Adskillige bevarer da også glæde for livet, har et ungdommeligt sind og interesser, som de kan gå op i. Sådanne mennesker kommer til at stå som lysende eksempler for unge, der også engang bliver gamle. Alderen melder sig ikke pludselig, men lidt efter lidt. Allerede når man har passeret de 50, er det som om man er nået op på toppen af et højt bjerg, hvorfra man kan skue ned i såvel ungdommens som alderdommens dal. De første varsler, om at man er kommet ud over den første ungdom, er begyndt at melde sig: læsebriller er blevet nødvendige, håret er begyndt at gråne, og børnene er ved at blive voksne og flytte hjemmefra. For mange bliver årene efter de 50 en lykkelig epoke, som de senere kan tænke tilbage på med glæde. Hvad det rent stillingsmæssige angår, er vel de fleste blevet det, de kan nå i denne tilværelse, om det så er en topstilling, der er nået, en stilling i anden eller tredie række eller måske ængere nede på rangstigen, gør mindre til sagen.

Af livets årstider er det ikke altid foråret eller sommeren, der er at foretrække. Efteråret med de vide udsyn, den høje klare luft og de smukke farver går ofte af med sejren. De sene år giver en roligere livsrytme. Ungdommens higen og uro er et tilbagelagt stadium. Man er fri for at række efter frugtgrene, man syntes var tiltrækkende, men når man så endelig fik fat i grenen, viste det sig måske, at frugten ikke svarede til forventningerne. Til andre tider svippede grenen fra én. Nej, de unge har det i virkeligheden slet ikke så godt, men de opdager det heldigvis først mange år efter. Anatole France har et sted bebrejdet naturen, at den har anbragt

ungdommen så tidligt i menneskelivet. Ungdommen burde efter hans mening komme sidst som livets krans som sommerfugletilværelsen, der i insekternes verden kommer efter larve- og puppestadiet. Den, der bøjer sig for naturens lov i tillid til dens uransagelige visdom, vil som oftest gøre den erfaring, at de sene år, der kommer efter et normalt levet menneskeliv, ikke er så svære at bære.

Det at være ung i dag er en hæderstitel. Der finder en sand dyrkelse af ungdommen sted. Når en mand når et rundt tal som 70 eller 80 år, kan man ikke give ham nogen bedre kompliment end at rose ham for hans ungdommelighed. Selv bedstemødre sætter nu til dags alt ind på at illudere unge både i udseende, påklædning og væremåde.

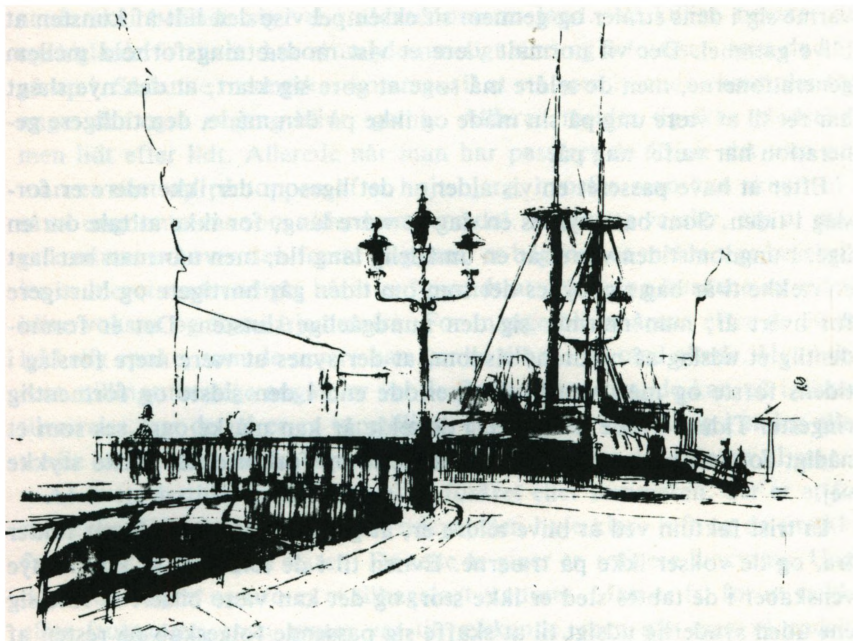
Når man har gjort den vemodige opdagelse, at ens eget livs sommer er ved at gange på hæld, må man prøve at glæde sig over den nye ungdom, varme sig i dens stråler og gennem sit eksempel vise den lidt af kunsten at blive gammel. Der vil normalt være et vist modsætningsforhold mellem generationerne, men de ældre må søge at gøre sig klart, at den nye slægt har ret til at være ung på sin måde og ikke på den måde, den tidligere generation har været ung på.

Efter at have passeret en vis alder er det ligesom der ikke mere er forslag i tiden. Som barn syntes en dag at være lang, for ikke at tale om en uge. I ungdomstiden var et år en umådelig lang tid, men når man har lagt en række ti-år bag sig, synes det som om tiden går hurtigere og hurtigere for hvert år, man nærmer sig den uundgåelige slutsten. Det er formodentlig et udslag af naturens visdom, at der synes at være mere forslag i tidens første og mest værdifulde periode end i den sidste og formentlig ringeste. Tidens øgede hastighed i de ælde år kan måske også ses som et nådigt forsyns beslutning om at ville lette og forkorte det sidste stykke vej.

Et trist faktum ved at blive ældre er, at gode venner og kolleger falder fra, og de vokser ikke på træerne. Evnen til i de ældre år at knytte nye venskaber i de tabtes sted er ikke stor, og det kan være bittert at føle sig ene uden synderlig udsigt til at skaffe sig passende følgeskab på resten af livsvejen. For de fleste ældre er det som om tilværelsens første afsnit kommer til at stå i et magisk skær på mindets tavle. Den tid, der ligger mellem barndommen og de ældre år, indsnævres ved, at de unge år huskes tydeligt, mens livets senere år fortoner sig i tåge. Der finder en slags

opstandelse sted, hvor en sten væltes bort fra mindets skakt, så der falder lys over barndommens og ungdommens år.

Forfattere, hvis fantasi har været stærk og let bevægelig har bearbejdet deres første udslettelige indtryk. Enkelte har endog gået bag dem og dykket ned i slægtshistorie. H.C. Andersen, Troels Lund, Henrik Pontoppidan, Martin Ancersen Nexø m.fl. har søgt at tolke deres første år i lyset af den svundne tid. Det er samme tanke, der har ligget til grund for, at Foreningen Danmarks Folkeminder søger at hjælpe de mennesker, der har skrevet erindringer, så de kan komme på tryk. Det kan blive et vigtigt supplement til beskrivelsen af dette århundredes kulturhistorie. Erindringsserien »Folk fortæller« kan tillige blive en god støtte for fremtidens kulturhistorikere, når de skal beskrive det 20. århundrede.

Mens øjnene i ungdomstiden var rettet mod fremtiden, som man så hen til med forventning, ser man som ældre tilbage på de forgangne år med minder om både lyse og mørke dage. Der er sket store fremskridt i

de sidste halvhundrede år, men fremskridtet er et tveægget sværd. Det kommer an på, hvorledes det bliver anvendt og i hvilke magters tjeneste, det bliver stillet. Det er også vor holdning til de ældre år, det kommer an på. Undertiden kan man være tilbøjelig til at stille det spørgsmål, om der egentlig er vundet noget ved den længere levealder.

Mennesker i vore dage vurderes efter deres præstationsværdi. Præstationen er fra at være et middel blevet et mål. Det synes som om arbejdets glæde ikke mere er i højsædet som før under mere beskedne levevilkår, selv om tidligere tider havde deres skyggesider. Ældre kan ikke være med i dette kapløb. For dem kan der ikke være tale om, hvad de kan gøre, men hvad de er. De ældre skulle gerne eje visse kvaliteter, som de unge mangler - større overblik, dybere livserfaring, tolerance, en holdning til tilværelsen, der ligner det, man kalder livsvisdom, men som ikke har noget med intelligens at gøre.

Et af de største skæringspunkter i et menneskeliv finder vel nok sted, når man på grund af alder må opgive sin stilling og gå på pension. Man har gennem årene været forberedt på, at dagen ville komme, men man har syntes, at tidspunktet lå langt ud i fremtiden. Så pludselig er dagen der, og man må med vemod erkende, at nu går jerntæppet ned. Næste dag er man »fri«. En ny tilværelsesform tager sin begyndelse. Man bør ikke i den anledning blive pessimist, selv om det kan være svært, især for mennesker der har fundet lykken i arbejdet. Der er jo heldigvis andre livsværdier, som det gælder om at få øje på. I al fald må der fra begyndelsen af et otium tegnes et helt nyt livsmønster.

Overgangen til pensionisttilværelsen betyder omvæltning på mange områder. Økonomien bliver ringere, dagene føles lange, helbredet ikke det allerbedste. Man har slidt på sit liv, har måske hidtil ikke haft lejlighed til at drive nogen form for hobby og heller ikke til at forberede sig på alderdommen. Pludselig er den dér, ofte med tomme dage. De gamles kår er blevet forbedret, men de personlige problemer er der stadig. Der er også blevet slidt på de gamles sind - de gamle har oplevet to verdenskrige og en omvæltning i teknik, i verdensbillede og begreber som vel ingen anden generation før. Rodløshed og ensomhed er blevet følgen hos mange. Der synes at være en voksende erkendelse af forsorg, men det er ikke nok, der må også tænkes på omsorg. Økonomien spiller naturligvis også for de ældre en vigtig rolle, selv om kravene til tilværelsen mindskes.

Inflationens spøgelse hænger som et damoklessværd over deres hoveder. Mennesker, der ikke har villet ligge samfundet til byrde, men har sparet lidt op som rygstød til de ældre år, konstaterer med dyb beklagelse, at det opsparede beløbs købekraft er blevet stærkt forringet, og værre og værre bliver det. Pensionen har ikke kunnet følge det fortsat stigende prisniveau.

Hvis helbredet tillader det, er der trods arbejdsløshed i samfundet ældre, der måske kunne påtage sig et lettere arbejde til supplerung af pensionen, men spørgsmålet bliver også for dem som for andre befolkningsgrupper, om det kan betale sig. Det må håbes, at fremtidens politik kommer til at animere til større virkelyst, så det igen kan betale sig at bestille noget, og at der trods høje skatter alligevel bliver noget tilbage for slidet. Det skulle nemlig blive sådan, at mennesker i økonomisk henseende opgiver ævret og gør de melankolske ord fra den gamle ABC-bog til deres:

Når ej kamelen mer' kan bære
at rejse sig den lader være.

Disse aldersbetragtninger kan passende afsluttes med nogle optimistiske ord fremsat af en nu afdød anset forsikringsdirektør F.L. Crone, som siger: »Tro ikke, at jeg føler det tungt at være gammel. Tværtimod. Der er en dejlig ro over tilværelsen. Det er som at sidde på en jernbanestation et sted ude i provinsen og vente på det sidste tog. Kufferten står ved siden af én og rummer forhåbentlig en nogenlunde god samvittighed og en portion taknemmelighed. Der er ganske rart på stationen, så rart, at hvis toget skulle være forsinket, er man glad for det.«
Mon der ikke er mange ældre, der trods alt kan gøre disse ord til deres?

Selv om man har tilbragt sin barndom og ungdom på stenbroen, kan man alligevel betragte sin bydel som en slags Mekka. Der, hvor man er født, har man rod, og minderne om livet her, omend mangt og meget var ringere end tilværelsen nutildags, var det dog rige minder, der i dag står for en i et forklaret skær på et tidspunkt, hvor ringen er ved at slutte og man påny i anden forstand begynder at nærme sig »barndommen«. Det har været hyggeligt for mig engang imellem at gå tur i de gamle gader og tænke tilbage på dengang, verden var ny for mig.

FOLK FORTÆLLER NR. 1

VIGGO KLAUSEN

»SÅDAN VAR DET PÅ LANDET I TYVERNE«

ERINDRINGSERIE - FOLK FORTÆLLER - NR. 1.
UDGIVET AF
FORENINGEN DANMARKS FOLKEMINDER
JULI 1979

Viggo Klausen beskriver på en jordnær og spændende måde livet og forholdene for landboproletariatet, hvorledes forholdet var indbyrdes mellem folkene, hvorledes forholdet var til de overordnede, overfodermesteren, forvalteren osv. Han beskriver det daglige liv og den årlige cyklus i marken, såtid, høst, roesæson, efterårs- og vinterarbejde og arbejde med dyrene, der havde en stor plads i hans hjerte. Der fortælles om sammenholdet mellem »børsterne«, som de vandrende landarbejdere lidt nedvurderende kaldtes. Han fortæller om gårde, hvor proprietæren var en tyrann og behandlede folkene efter forgodtbefindende, og han fortæller om gårde, hvor husbonden ikke blandede sig i det daglige arbejde, og hvor arbejdet gik roligt og stille. Alt i alt er Viggo Klausens erindringer et udmærket tidsbillede og portræt af de mange tusinder, der måtte arbejde under ringe kår i landbruget. De tusinder der få årtier senere blev overflødige, da den enorme teknologiske udvikling i landbruget satte ind, især efter 2. verdenskrig.

Viggo Klausen: »Sådan var det på landet i tyverne«. Foreningen Danmarks Folkeminders erindringsserie »Folk fortæller« nr. 1, 40 sider. ISBN 87-980428-5-8
Pris: 20 kr. (Medlemspris: 15 kr.).

FOLK FORTÆLLER NR. 2

KIRSTEN MELCHJØRSEN
»PEDER BØJE«

ERINDRINGSERIE - FOLK FORTÆLLER - NR. 2.
UDGIVET AF
FORENINGEN DANMARKS FOLKEMINDER
NOVEMBER 1979

Med en utrolig hukommelse beretter den 95-årige Peder Søren Anton Pedersen om sit lange liv som sømand, bonde i syvende generation på »Pilegården« og aktiv bjærger ved 28 strandinger på de frygtede rev omkring Læsø. Han portrætterer miljøer og mennesker bl.a. Læsøkvinden, der foruden arbejdet i hjemmet også måtte slide i marken, da de fleste af mændene sejlede i langfart og kun var hjemme i vinter sæsonen.

Den daglige tilværelse som bonde var uden de store afvekslinger, men Peder Bøjes »andet« liv som bjærger bød til gengæld på dramatiske oplevelser, som han kan fortælle om i timevis. Men Peder Bøjes erindringer er ikke kun dramatiske højdepunkter, det er også en god fortællers beretning om et isoleret samfunds folkeliv, traditioner, overtro og åndsliv og frem for alt en beskrivelse af menneskers tilværelse og arbejde i et samfund helt underlagt naturens betingelser gennem de sidste 150 år dels hvad han selv husker, og dels hvad han har fået fortalt af sine forældre.

Kirsten Melchjorsen: »Peder Bøje - 95 år på en Kattegatø«. Foreningen Danmarks Folkeminders erindringsserie »Folk fortæller« nr. 2, 60 sider, 21 illustrationer. ISBN 87-980428-9-0
Pris: 30 kr. (Medlemspris: 20 kr.).

FOLK FORTÆLLER NR. 3

JOHS. P. MØLLER

»INGEN BILLETTER TIL HIMLEN«

ERINDRINGSEREN »FOLK FORTÆLLER« NR. 3
UDGIVET AF
FORENINGEN DANMARKS FOLKEMINDER
JANUAR 1988

Johannes Pedersen Møller er født i 1909 i en landsby i Himmerland. - »Ingen billetter til himlen« er hans barndomserindringer, og titlen er inspireret af en oplevelse, som den dengang 10-årige Johs. P. Møller havde i sognekirken. Han oplevede, at selv dér var der forskel på folk, og at hans rolle var Jørgen Hattemagers. Noget der var svært at forstå for et barn. Og på denne baggrund beretter Johs. P. Møller - uden en egentlig tids- og emnemæssig kronologi - om sin barndom (1913-24).

Børnene måtte også deltage i arbejdet, hvilket nu mange år efter giver Johs. P. Møller anledning til følgende betragtninger: - »Det, at en arbejder svedte, var jo da også ganske uskadeligt, ja, måske endda sundt, og de fleste har sikkert også hørt, eller læst, at der står skrevet: at du skal tjene dit brød i dit ansigts sved. Måske gør jeg enkelte arbejdsgivere uret, hvis jeg mistænker alle for at have lavet om på den pågældende sætning, således at ordlyden blev følgende: du skal tjene *mit* brød i *dit* ansigts sved!«

Johs. P. Møller: »Ingen billetter til himlen«. Foreningen Danmarks Folkeminders erindringsserie, »Folk fortæller« nr. 3, 61 sider.
ISBN 87-87897-02-04
Pris: 30 kr. (Medlemspris: 20 kr.).